

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKÉHO JAZYKA A TEORIE KOMUNIKACE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

K SYNTAXI PSANÝCH ZPRÁV V PUBLICISTICE

(On Syntax of the written Reports in the Journalistic Style)

HELENA HLADÍKOVÁ

Praha 2011

Vedoucí práce: Mgr. Eva Lehečková

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Věnování

Chtěla bych tuto práci věnovat zesnulé doc. PhDr. Evě Hošnové, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí Mgr. Evě Lehečkové za poskytnuté konzultace, své rodině a svému příteli za podporu a pochopení.

ABSTRAKT

Bakalářská práce přináší shrnutí poznatků o syntaxi zpráv v odborné literatuře a popisuje vybrané syntaktické jevy v psaných novinových zprávách. Jazykový materiál práce tvoří zprávy týkající se několika významných událostí v období od ledna do dubna 2010. Jde o zprávy seriózního tisku, v kapitole o titulcích je částečně zohledněn i tisk bulvární.

V první části se zabývám srovnáním oddílů literatury věnovaných jazykové stránce žurnalistických textů. Na základě tohoto porovnání dospívám k závěru, že základní rozdíly mezi žurnalistickou a lingvistickou literaturou spočívají ve způsobu podání informací o jazyce a ve způsobu distribuce těchto informací. Prostřední část práce je věnována syntaktické charakteristice titulků vybraných zpravodajských textů. Analyzuji zde především typy syntaktických konstrukcí titulků a z rozboru vyplývá, že převažují titulky tvořené rozvitými jednoduchými větami a že se často vyskytuje specifická konstrukce s dvojtečkou. V poslední části je analyzována výstavba psaných zpráv a dále výskyt několika syntaktických jevů v textech těchto zpráv. Podle analýzy jsou v textech častější souvětí než jednoduché věty, z hlediska textové koherence se hodně využívá připojovacích konektorů, často se objevují slovní parenteze a elipsy. Občas autoři zpráv využívají i prostředků parcelace výpovědi, jako častá je označena syntaktická kondenzace. Téma aktuálního členění výpovědi je v této práci omezeno na charakteristiku prostředků modifikujících aktuální členění a charakteristiku aktuálního členění počátečních výpovědí textu zpráv. Za teoretickým výkladem vždy následují příklady dokládající jednotlivá tvrzení.

Tato práce má poskytnout především náhled do vybraných problémů syntaxe zpráv. Poznatky, ke kterým jsem dospěla prostřednictvím studia odborné literatury o syntaktické stránce novinových zpráv a prostřednictvím rozboru konkrétního jazykového materiálu, je možno uplatnit při rozsáhlejším a hlubším výzkumu současného jazyka publicistického funkčního stylu.

Klíčová slova: syntax, publicistika, žurnalistika, lingvistika, stylistika, zpráva, titulky, elipsa, aktuální členění, bulvární tisk, hypotaxe, parataxe, koherence, připojovací konektory, parenteze, parcelace, kondenzace

SUMMARY

The thesis provides a summary of knowledge about the syntax of reports in the literature and also describes the syntactic phenomenon in the written reports. Study data consists of reports about several important events in the period from January to April 2010. These reports have been written in the serious dailies, the chapter about headlines is partly reflected the tabloid press.

In the first part I deal with a comparison of sections of literature devoting to journalistic language. Based on this comparison I conclude that the fundamental differences between the journalistic and linguistic literature lie in the way of giving information about the language and in the manner of distributing this information. The middle part is devoted to syntactic characteristic of the headlines from selected texts of reports. Essentially, I analyze the types of syntactic structures of headlines and the results from my analysis demonstrated that the predominant headlines are single clauses and that there is often a specific structure with a colon. The last section analyzes the construction of written reports and the occurrence of several syntactic phenomenon in the texts of these reports. According to my analyse, the compound and complex sentences are in the text more often than single clauses, in terms of textual coherence a lot of connectivity options are being used, frequently appearing parenthetical words and ellipses. Sometimes the authors of reports use the parcelling sentences, syntactic condensation is also frequent. The theme of the topic-focus articulation in this work is limited to modifying the topic-focus articulation and characteristics of the topic-focus articulation of the initial statements of the text messages. The theoretical interpretation is always followed by examples showing the various claims.

This thesis is mainly to give insight into selected problems of syntax of reports. The findings, which I have come through the study of literature about the syntactic aspects of reports and by analyzing the specific language material, can be applied in a broader and deeper research of contemporary journalistic functional style.

Key words: syntax, journalism, linguistic, stylistic, news, headlines, ellipse, topic-focus articulation, tabloids, hypotaxis, parataxis, coherence, connectors, parenthesis, parcelling sentence, condensation

OBSAH

ÚVOD	11
1. PUBLICISTICKÝ STYL	13
1.1 Žurnalistika vs. publicistika	13
1.2 Publicistický styl	14
2. ZPRÁVA	15
2.1 Zpravodajský styl	15
2.1.1 Publicistický útvar zprávy	16
3. ZPRÁVA V ŽURNALISTICKÉ A LINGVISTICKÉ LITERATUŘE	17
3.1 Žurnalistická literatura o zprávách	17
3.1.1 O obsahové rovině zpráv	17
3.1.2 O jazykové rovině zpráv	18
3.1.2.1 <i>Syntaktická rovina</i>	19
3.2 Lingvistická literatura o zprávách	20
3.2.1 Práce o jazyce publicistického stylu	21
3.2.2 Práce o jazyce zpravodajství	22
3.2.3 Práce o titulcích	23
3.2.4 Práce o automatizaci a aktualizaci	24
3.2.5 Práce o persvazivní funkci	24
3.2.6 Práce o bulvárním a seriózním tisku	25
3.2.7 Práce o projevech nespisovnosti	26
3.2.8 Práce o specifických syntaktických jevech v publicistickém stylu	26
3.3 Shrnutí poznatků o literatuře věnující se novinové zprávě	27
4. TITULKY NOVINOVÝCH ZPRÁV	28
4.1 Charakteristika novinových titulků	28
4.2 Syntaktické konstrukce novinových titulků	30

4.2.1 Nadvětné titulky	31
4.2.1.1 <i>Konstrukce s dvojtečkou</i>	31
4.2.1.2 <i>Konstrukce složené z 2 oddělených vět</i>	31
4.2.1.3 <i>Souvětí</i>	32
4.2.1.4 <i>Citace</i>	32
4.2.2 Jednověté titulky	33
4.2.2.1 <i>Titulky obsahující 1 VF</i>	33
4.2.2.2 <i>Konstrukce s dvojtečkou</i>	34
4.2.2.3 <i>Konstrukce složené z oddělené větné a nevětné výpovědi</i>	34
4.2.2.4 <i>Citace s modifikovanou uvozovací větou</i>	35
4.2.3 Titulky bez verba finita	35
4.2.3.1 <i>Titulky neobsahující VF</i>	35
4.2.3.2 <i>Konstrukce s dvojtečkou</i>	36
4.2.3.3 <i>Titulky složené z 2 oddělených nevětných výpovědí</i>	36
4.3 Výpovědní modifikace v novinových titulcích	37
4.3.1 <i>Elipsa</i>	37
4.4 Aktuální členění v novinových titulcích	39
4.4.1 <i>AČ titulků vztahujících se k jednomu tématu</i>	40
4.5 Bulvární titulky	44
4.5.1 <i>Syntaktické konstrukce bulvárních titulků</i>	44
4.5.2 <i>Elipsa</i>	45
4.5.3 <i>Aktuální členění</i>	46
4.6 Shrnutí	47
5. ANALÝZA NOVINOVÝCH ZPRÁV	48
5.1 Charakteristika výstavby novinových zpráv	49
5.2 K významovým vztahům v souvětí	52
5.3 K využití připojovacích konektorů jako prostředků textové koherence	55

5.4 K vybraným způsobům modifikací výpovědi	57
5.4.1 <i>Parenteze</i>	57
5.4.2 <i>Elipsa</i>	59
5.4.3 <i>Parcelace výpovědi</i>	60
5.5 K některým prostředkům aktuálního členění výpovědi	62
5.6 K syntaktické kondenzaci	64
5.7 Shrnutí	66
ZÁVĚR	69
SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY	73
SEZNAM PŘÍLOH	76

SEZNAM ZKRATEK

- AČ – Aktuální členění výpovědi
- c – kontextově zapojený výraz kontrastivní
- f – kontextově nezapojený výraz
- FGP – Funkčně-generativní popis
- GVV – Gramatický větný vzorec
- HN – Hospodářské noviny
- LN – Lidové noviny
- MF Dnes – Mladá fronta Dnes
- N1 – subjekt
- N4 – objekt
- PZK – Pražský závislostní korpus
- t – kontextově zapojený výraz nekontrastivní
- tfa – Topic-focus articulation (aktuální členění)
- VF – verbum finitum

ÚVOD

V bakalářské práci se věnuji syntaktické stránce tištěných novinových zpráv. Zprávy v novinách, televizi či na internetu nás obklopují každý den v míře až nadměrné a přesto si mnohdy nevšimáme toho nejdůležitějšího, čím jsou zprávy vlastně tvořeny – jazyka. Právě proto, že se média stala našimi každodenními společníky, bychom měli jejich jazyku věnovat více pozornosti. Média a společnost se vzájemně ovlivňují a mediální komunikace je podstatným ukazatelem toho, jak se jazyk dané společnosti vyvíjí. Média jsou zároveň nejčastějším zprostředkovatelem jazyka pro cizí obyvatele, tudíž by i kvůli nim měla být jazyková úroveň mediální tvorby v centru zájmu nejen lingvistů, ale především samotných žurnalistů. Zprávy jsou útvarem, se kterým se v rámci mediálních sdělení setkáváme nejčastěji, proto se ve svém výzkumu zaměřím právě na ně.

Cíl bakalářské práce se skládá ze dvou částí: nejprve chci porovnat zpracování poznatků o syntaktické stránce psaných novinových zpráv v lingvistických pracích a publikacích určených pro studenty žurnalistiky¹ a poté se zaměřuji na vlastní zkoumání několika vybraných syntaktických jevů (syntaktická kondenzace, problematika aktuálního členění, koherence a výpovědní modifikace, realizace významových vztahů v souvětí), jejichž výběr vychází právě z lingvistické a žurnalistické literatury a jejichž lingvistický výzkum může být pro poznání současného publicistického funkčního stylu přínosný. Souhrnně je tedy cílem lingvistické zkoumání vybraných aspektů syntaktické stránky textů novinových zpráv včetně sledování způsobu zpracování informací o syntaxi zpráv v dostupné literatuře. Toto zkoumání by mělo rovněž poukázat na možné syntaktické tendence, jejichž potvrzení by však vyžadovalo hlubší výzkum v rámci většího časového období.

Metoda mé práce vychází z konfrontace pohledu lingvistického a pohledu primárně žurnalistického. Zaměřuji se na jevy, které jsou v souvislosti s publicistickým funkčním stylem, zejména zpravodajstvím zmiňovány v lingvistické i žurnalistické literatuře, a přihlížím k vlastním poznatkům načerpaným rozbořením jednotlivých textů zpráv.

---

¹ Lingvistické publikace, studie a články označuji v dalším výkladu souhrnně jako lingvistickou literaturu, publikace pro studenty žurnalistiky označuji jako literaturu žurnalistickou.

Jazykový materiál práce je tvořen texty zpráv seriózního tisku, které vyšly v období od ledna až do dubna roku 2010 v periodikách Hospodářské noviny, Lidové noviny, Mladá fronta Dnes a Právo (v kapitole o titulcích zohledňuji ještě titulky deníku Aha!). Zprávy jsou vybrány podle významných politických a celospolečenských událostí tohoto období (teroristický útok v moskevském metru, summit amerického a ruského prezidenta v Praze, polská tragédie u Katyně, zemětřesení na Haiti, sněhová kalamita v České republice či zahájení XXI. zimních olympijských her).

V úvodní kapitole nejprve charakterizují publicistický styl a pojmy spojené s novinářskou tvorbou. Dále zde věnují pozornost definici zprávy a žurnalistické literatuře pro budoucí novináře, v níž chci upozornit na dvě roviny – jaké hodnoty má podle této literatury zpráva obsahovat a jak je tu reflektována jazyková, zejména syntaktická stránka zpráv. Ve srovnání s touto literaturou následuje kapitola přinášející primárně lingvistický pohled na texty zpráv. Teoretický výklad vybraných syntaktických jevů, které se objevují v novinových zprávách, je v následující části práce podpořen praktickými analýzami jazykového materiálu. Do této části své práce zařazuji charakteristiku novinových titulků včetně menšího vzorku bulvárních titulků.

1. PUBLICISTICKÝ STYL

Před vymezením zprávy je potřeba nejprve stručně definovat pojmy žurnalistika, publicistika a publicistický styl, protože způsoby jejich užívání v českém prostředí se občas liší, a pro čtenáře tak někdy bývá porozumění obtížné.

1.1 Žurnalistika vs. publicistika

Z vymezení žurnalistiky v *Praktické encyklopedii žurnalistiky* vyplývá, že žurnalistika je definována jako nadřazený pojem pro publicistiku: „Žurnalistika je označení pro novinářské povolání i pro produkty této činnosti, které informují o aktuálním dění ve společnosti a názorech na toto dění. Zůstávají rovnocennou součástí žurnalistiky dva její stěžejní pilíře: zpravodajství a publicistika.“ (Osvaldová 2002: 220–221)

Pro označení tvorby mediální činnosti se však užívá jak označení žurnalistika, tak publicistika. Bartošek k tomu podotýká, že pojmem publicistika se v lingvistice označují všechny texty, které se vztahují k žurnalistice, zatímco v žurnalistické teorii jsou to texty s funkcí komentovat a hodnotit informace (Bartošek 1997: 42). V hesle o publicistice od Osvaldové (2002: 146) se dozvídáme, že tento termín funguje jako „označení žurnalistické tvorby i části žurnalistické produkce“.

Na základě těchto vymezení je tedy možné použít označení publicistika i pro komunikáty hromadných sdělovacích prostředků, které nemají persvazivní funkci. Můžeme zde mluvit o publicistice v širším slova smyslu, zatímco čistě publicistickou část novinářské produkce můžeme označit jako publicistiku v užším slova smyslu. Je však přínosem vždy jasně vymežit, jaký typ textu máme v dané chvíli na mysli. Předmětem mé práce jsou zprávy bez persvazivní funkce, ale používání termínu publicistika pojmám podle výše uvedeného vysvětlení i jako označení žurnalistické tvorby.

1.2 Publicistický styl

Mezi charakteristické rysy publicistického stylu patří srozumitelnost, přehlednost, jasnost a přesnost, typický je také široký záběr témat. Bečka² pojednává v *České stylistice* o publicistickém stylu v rámci tzv. pragmatických funkčních stylů³, které jsou orientovány na potřeby společnosti. V *Současné stylistice* (Čechová 2008) je publicistický styl vymezen jako „zobecněné a nadřazené označení pro stylové ztvárnění všech žurnalistických textů (verbálních komunikátů), které vedle své funkce informativní (zpravovací, sdělné, komunikační) plní ještě funkce persvazivní, působící, ovlivňovací.“ (Minářová 2008: 244–5)

Publicistický styl podle Minářové zastřešuje tyto dílčí funkční styly: zpravodajský, publicistický v užším smyslu (neboli analytický) a publicistický styl beletristický. S publicistickým funkčním stylem rovněž souvisí oblast reklamy, v níž se plně projevuje persvazivní funkce.

Od dob konání lingvistické konference v Liblicích roku 1954, která představovala zásadní událost ve zkoumání publicistických jazykových projevů, byla publicistickému stylu věnována stále větší lingvistická pozornost. Podle Minářové (2008: 247–248)⁴ se stylistika posledních let věnuje zejména vnitřní diferenciaci publicistického stylu, jeho specifickým výrazovým prostředkům a také mluvené publicistice. Literaturu věnující se žurnalistické tvorbě lze v posledních několika letech stručně popsat takto: jde především o texty zaměřené na mediální komunikaci (analýzy diskurzu, modely komunikace, sémiotika apod.), na lexikální rovinu žurnalistické tvorby, titulky, specifickou problematiku publicistiky (např. sportovní žurnalistiku, gender studies v žurnalistické tvorbě či televizní zábavu), mluvenou publicistiku a na reklamní tvorbu.⁵

---

² Jako základní stylistickou literaturu pro charakteristiku publicistického stylu jsem si vybrala *Českou stylistiku* od J. V. Bečky (1992) a *Současnou stylistiku* od M. Čechové, M. Krčmové a E. Minářové (Čechová 2008).

³ Jako základní Bečka označuje styl umělecký a odborný podle dvou jazykových funkcí (estetické a odborně sdělné), které tvoří vrcholy komunikační činnosti (Bečka 1992: 29).

⁴ Minářová poskytuje ucelený a poměrně rozsáhlý přehled autorů, knih a sborníků věnovaných publicistickému stylu, proto nepovažuji za přínosné zde celý tento přehled citovat, pouze na něj jako na cenný zdroj informací a další literatury odkazuji.

⁵ Více o lingvistické literatuře zaměřené na žurnalistiku viz kap. 2.

2. ZPRÁVA

2.1 Zpravodajský styl

Zpravodajský styl je považován za jeden z dílčích stylů publicistického funkčního stylu (viz kap. 1). Základem je informativní funkce. Zpravodajské texty mají adresáty informovat o aktuálním dění zejména z politiky, ekonomiky, ale čím dál častěji se setkáváme s informacemi z odborné oblasti⁶ a společenského života. Texty jsou nejčastěji omezeny potřebou co největší rychlosti sdělení a délkou. To samozřejmě ovlivňuje i jejich jazykovou stránku (automatizace vyjadřování přispívající k rychlosti versus aktualizace vyjadřování).

V současné době se mluví o tzv. diverzitě neboli různorodosti zpravodajství. Jde o požadavek vycházející z názoru, že by zpravodajství mělo adresátům „zprostředkovávat rozličné a nediskriminující spektrum názorů, představ a přesvědčení o sociálním světě“ (Reifová a kol. 2004: 49). To znamená, že zprávy by neměly opomenout různé pohledy na realitu.⁷ Naplnění této potřeby však nikdy nelze dosáhnout absolutně, protože je omezeno zvyklostmi a představami dané kulturní společnosti o tom, co do zpráv patří a co ne. Ve vztahu společnosti ke zpravodajství můžeme sledovat několik normativních požadavků na zpravodajskou práci.⁸

---

⁶ Publicistický styl má hodně společných rysů s funkčním stylem odborným, vedle něhož se vyvíjel a od něhož převzal i některé jazykové prostředky. Více o srovnání těchto dvou stylů Stich (1974a).

⁷ Wolfgang Hoffmann-Riem, právní učenec a bývalý ředitel Hans Bredow Ústavu pro výzkum médií, rozlišuje čtyři hlavní rozměry diverzity: diverzitu formátů a témat, obsahů, jednotlivců a skupin, geografického pokrytí a relevance.

⁸ Jedná se zejména o objektivitu (označovanou mnohdy za nedosažitelný ideál), nestrannost (médiá by neměla stranit nějakým názorům, měla by je pouze zprostředkovávat) a vyváženost (představa, že zpravodajství poskytne stejné možnosti přístupu k událostem všem stranám a názorům a že v rámci zpráv poskytne všem tématům relevantní prostor). Pojetí těchto požadavků se u mediálních odborníků liší. Nepovažují však za důležité a přínosné zde jednotlivá hlediska rozebírat, protože to neodpovídá předmětu mého zájmu (více viz Reifová a kol. 2004).

2.1.1 Publicistický útvar zprávy

Rozlišujeme několik zpravodajských útvarů, z nichž základní je útvar zprávy. Zpráva je podle Osvaldové (2002: 215) definována jako „informace o události nebo jevu, který se stal nebo nestal, stane, nebo nestane, odpovídá na základní otázky kdo, co, kdy, rozšířená zpráva na jak a proč“. Forma zprávy může být mluvená nebo psaná; podle způsobu přenosu rozeznáváme zprávu novinovou, rozhlasovou nebo televizní. Opomenout nesmíme ani zpravodajství internetové. Mezi další hlediska rozlišení druhů zpráv patří délka, druh autorského postupu či téma (např. zpráva o skutečnosti, o jednání, citující zpráva). Co se týče stavby zprávy, měla by jasně odpovídat na otázky kdo, co, kdy, kde a jak. Často se mluví o tzv. obrácené pyramidě, kde informačně nejdůležitější stojí na vrcholu této pyramidy – v perexu.

Důležitý je také pojem zpravodajské hodnoty. Jde v podstatě o souhrn kritérií, které „rozhodují o zařazení zprávy do zpravodajství“ (Reifová a kol. 2004: 76), jinými slovy o přijatelnost dané zprávy. K hodnotám podle Reifové patří výskyt, blízkost, jasnost, jednoduchost, smysluplnost, novost, kontinuita, možnost dalšího vývoje, vztah k elitním národům, státům či osobám, personalizace, negativita, souznění, překvapení, předvídatelnost, variace.⁹

---

⁹ Zpravodajské hodnoty tvoří soubor, který je rozvíjen mnoha autory, jejichž pojetí může být různé. Mým cílem zde není hodnotit tato pojetí ani se hlouběji zabývat jednotlivými hodnotami, proto pro ilustraci uvádím pouze jedno možné pojetí.

3. ZPRÁVA V ŽURNALISTICKÉ A LINGVISTICKÉ LITERATUŘE

V této kapitole konfrontuji zpracování informací o novinové zprávě, které můžeme získat ze žurnalistické a lingvistické literatury. Primárně jde o informace týkající se jazykové, zejména syntaktické stránky zpráv. Způsob popisu jazyka zpráv se totiž v obou typech literatury poněkud liší, proto považuji za důležité tyto typy odborné literatury porovnat.

3.1 Žurnalistická literatura o zprávách

V žurnalistické literatuře se o zprávách píše ve dvou rovinách. První rovinu tvoří obsahové zpracování zpráv, popis zpravodajských hodnot, forem a druhů zpráv. Druhá rovina sestává z popisu jazykového zpracování zpráv. Nejprve se tedy krátce podíváme na první rovinu a poté podrobněji na rovinu druhou.

3.1.1 O obsahové rovině zpráv

Žurnalistická literatura se zabývá především sociologickými, psychologickými, sémiotickými a komunikačními faktory vzniku zpráv. Najdeme mezi ní slovníky s definicemi a teoriemi, příručky s radami, čeho se při tvorbě žurnalistického sdělení vyvarovat nebo na co se naopak zaměřit, tituly zabývající se mediální komunikací v širším pojetí atd. Nejčastěji se můžeme setkat s kapitolami o zpravodajských hodnotách, o tom, jaké události se mohou či nemohou stát obsahem zprávy nebo o účincích médií a zejména zpravodajství na adresáty těchto komunikátů.

3.1.2 O jazykové rovině zpráv

V publikacích určených pro studenty žurnalistiky najdeme pasáže, které se více či méně zabývají jazykem publicistických útvarů. Tyto části se shodují v základních typech výkladových postupů, které se v textu prolínají: uvádějí rady budoucím novinářům (jaké slovní tvary nepoužívat a naopak používat, co z textu odstranit, čemu dát přednost apod.) a jevy, které se v textech zpráv vyskytují a se kterými se autoři v praxi již setkali. Často se tedy objevují vyjádření ve formě doporučení či příkazů („Nepsat/odstranit/nepoužívat/vyvarovat se/škrtat...“) a seznamy nevhodných jevů (autoři někdy hovoří o známkách úpadkovosti), které jsou v naprosté většině případů doplněny příklady. Autoři příruček rovněž přiznávají existenci různých vlivů na jazykovou stránku psaných zpráv. Jde zejména o předem stanovený rámec zprávy (tzn. rozsah, umístění v rubrice atd.), fixaci na psanou formu a o standardizované formální jazykové prvky a struktury. V posledně jmenovaném případě se jedná o tzv. automatizaci vyjadřování¹⁰, která navzdory častému odmítavému hodnocení není negativním jevem, často bývá naopak nezbytným prostředkem vyjádření opakované situace.¹¹ Automatizace a aktualizace se týká nejen lexika, kterému je z tohoto hlediska věnována největší pozornost, ale i syntaktické stránky, např. shodný atribut je podle Minářové (2008: 257) výrazným aktualizacím prostředkem.

Nejčastěji se autoři publikací zabývají lexikální rovinou jazyka zpráv, následuje syntaktická rovina a nejméně zmiňovaná je podle mého názoru rovina morfoloická. Některé poučky či některá doporučení jsou koncipovány tak, aby se týkali textu jako celku, např. požadavek srozumitelnosti, jasnosti či kultivovanosti. Dále je kladen důraz na členění textu, jeho přehlednost a logičnost.

---

¹⁰ Termín automatizace byl zaveden Bohuslavem Havránkem (Srpková 1998).

¹¹ Problematice automatizace a s ní spojené aktualizace je od počátků zkoumání publicistické sféry komunikace věnováno mnoho odborných studií, protože jde o hlavní druhy výrazových prostředků novinářské tvorby. Jsou to dvě protichůdné skupiny jazykových prvků, které se vzájemně ovlivňují, poněvadž výrazy mohou přecházet z jedné sféry do druhé. Některé prvky aktualizované se postupem času automatizují a některé prvky automatizované mohou být aktualizacím prostředkem např. při užití v neobvyklém kontextu. Současný publicistický styl se podle Minářové (2008: 249–251) vyznačuje právě vzájemným ovlivňováním tendence k modelovosti a tendence k aktualizovanému.

3.1.2.1 Syntaktická rovina

Poučení z oblasti syntaxe nenajdeme v žurnalistických příručkách ve zvláštní kapitole či podkapitole. Jsou zahrnuta do textů o jazyce obecně, výjimečně můžeme najít oddíl nazvaný „struktura věty“ apod. Rady, jakým syntaktickým chybám se vyhnout a jaké chyby se ve zprávách opravdu vyskytují, se většinou vyskytují napříč celým úsekem věnovaným jazyku.

Několikrát je zmiňován požadavek krátkých, jasných vět bez zdobného vyjadřování. Budoucí novináři (ale i ti, kteří už novinářskou činnost provozují) by se měli vyhnout:

- neobratným konstrukcím
- začátkům vět se spojkami *ale, a, takže*
- neurčitému vyjadřování syntaktické závislosti vedlejších vět
- nepravým vztažným větám
- genitivním řetězcům a jejich špatnému použití
- dvojímu záporu
- špatnému určení valence slovesa
- špatnému určení větného členu, který rozvíjí
- špatné shodě podmětu s přísudkem

Podle mého názoru žurnalistická literatura, tedy publikace určené zvláště budoucím novinářům vcelku plní svůj účel a informují opravdu o tom nejpodstatnějším, čemu by student žurnalistiky i samotný novinář měl věnovat pozornost. Samozřejmě není cílem těchto knih (a ani to není vzhledem k jejich rozsahu možné) podat skutečně fundovaný výklad s rozsáhlým příkladovým materiálem. Je důležité, aby si studenti uvědomili prototypy jazykových chyb a případně hledali další, hlubší výklad těchto chyb, který mohou najít v lingvistických statích a publikacích věnovaných publicistickému stylu. V další části, která se zabývá právě touto lingvistickou literaturou o publicistickém stylu, chci mj. porovnat, zda se některý z textů bude věnovat syntaktickému jevu, o němž se zmiňují jazykové části žurnalistické literatury.

3.2 Lingvistická literatura o zprávách

Ve většině případů se lingvistická literatura nevěnuje jen syntaktické rovině zpráv, ale podává celistvou charakteristiku jejich jazyka. Jelikož tématem mé práce je právě syntax, zaměřím se na to, co se z této literatury dozvídáme o syntaktické stránce, a nebudu se zabývat kompletním obsahem textů lingvistické literatury věnované žurnalistice. Témata této literatury představuji v podobě tematických bloků tak, aby bylo i přes orientaci na syntaktická témata jasné, co je hlavním předmětem zájmu lingvistické literatury o žurnalistice.

Lingvistická literatura o publicistickém stylu zahrnuje široké spektrum textů zabývajících se jazykem publicistického stylu obecně (např. proměnou jazyka po roce 1989 v závislosti na proměně samotných médií), jazykem konkrétních žurnalistických útvarů (zprávy, komentáře, pořady televizní zábavy apod.), jazykem bulváru, internetové publicistiky či v poslední době jazykem reklamy.

Texty, které jsem vybrala a použila pro svou práci, lze rozdělit do těchto tematických bloků:

- a) práce pojednávající o jazyce publicistického stylu
- b) práce zaměřené přímo na jazyk zpravodajství
- c) práce o titulcích
- d) práce zabývající se automatizací a aktualizací jako specifickými prostředky publicistického stylu
- e) práce zabývající se persvazivní funkcí publicistických textů
- f) práce porovnávající jazyk bulvárního a seriózního tisku
- g) práce věnované projevům nespisovnosti v publicistickém stylu
- h) práce o specifických syntaktických jevech vyskytujících se v publicistickém stylu

3.2.1 Práce o jazyce publicistického stylu

První skupinu tvoří především stylistiky češtiny – *Současná stylistika* (Čechová 2008) a Bečkova *Česká stylistika* (1992), dále Bečkova práce (1973), rozsáhlejší Stichovy studie (1974a; 1974b). Zařadit sem můžeme rovněž Chloupkovy texty (1978; 1987), Hlavsovu stať (1986), Kučerovu (1986) a Bartoškův text (2002).

Všechny tyto práce hodnotí a analyzují jazyk žurnalistických textů. Nejucelenější pohled najdeme ve stylistických příručkách a v Bečkově práci věnované jazyku a stylu novin; další práce jsou většinou méně rozsáhlými texty, které však i přes svoji délku a horší dostupnost (některé byly vydány ve sbornících, které jsou mnohdy těžko dostupné) nabízejí cenné informace využitelné při zkoumání současného jazyka publicistického stylu.

Co se týče syntaktické roviny, tato část lingvistické literatury se věnuje konkrétním syntaktickým jevům, které v žurnalistických textech můžeme nalézt a kterým by měla být z lingvistického hlediska věnována pozornost. Tyto jevy jsem rozdělila (a toto rozdělení platí i pro další podkapitolu) do skupin podle toho, zda se jim v další části práce primárně věnuji, zda svým výskytem doplňují moji analýzu či zda se jimi nezabývám. Jde o tyto jevy:

a) jevy, kterým se věnuji primárně

- **elipsa** (co je elidováno a zda je elipsa vhodná; elipsa anaforická vs. kataforická, která je typická zvláště pro některé titulky)
- **aktuální členění** (souvislost aktuálního členění se snahou o podání maxima informací na předem dané ploše; realizace tematické části, zejména v prvním odstavci; souvislost aktuálního členění s některými typy syntaktických konstrukcí)
- **kondenzace** (využívání syntaktické kondenzace; její druhy)
- **parenteze** (charakteristika parentezí využívaných ve zprávách)

b) jevy, které doplňují moji analýzu

- odchylky od větné stavby a nepravidelnosti větné stavby (charakteristika a příklady odchylek, pokud se ve zprávách vyskytují)
- nepravé vedlejší věty (jejich druhy; jaká je častost jejich výskytu)

- častější jednoduché dvojčlenné věty

c) ostatní jevy¹²

- syntaktické konstrukce se všeobecným podmětem
- nominalizace
- užívání přívlastků, implicitní shodný přívlastek, řetězení přívlastků
- jmenný charakter a málo plnovýznamových sloves
- několikanásobné větné členy
- polovětné, zvl. přívlastkové konstrukce

Rovněž je zmiňována přehlednost větné stavby, hovoří se o používání automatizovaných konstrukcí, o potřebě kratších větných celků apod.

3.2.2 Práce o jazyce zpravodajství

Tato tematická oblast lingvistické literatury je prezentována především Šebestovým textem (2001). Dále můžeme poučení o zpravodajském vyjadřování nalézt v Bartoškových textech (1994; 1997).

Syntax ve zpravodajství můžeme podle této části lingvistické literatury zkoumat na základě těchto jevů, které jsem rovněž rozdělila dle kritéria uvedeného v předchozí podkapitole:

a) jevy, kterým se věnuji primárně

- **větná struktura textu** (větným a nadvětným konstrukcím se věnuji v kapitole o titulcích)
- **aktuální členění**
- **kondenzace**

b) jevy, které doplňují moji analýzu

- délka větných jednotek (požadavek kratších větných celků)
- „kostrbaté“ slovosledné konstrukce (jejich výskyt, např. užívání dvou předložek za sebou, kladení přísudků na konec věty)

---

¹² Pro všechny jevy označené jako „ostatní“ platí, že autoři zmiňují jejich výskyt, uvádějí je jako charakteristické rysy žurnalistických textů a dále pracují s konkrétními příklady.

- „falešné“ skladební dvojice (jejich výskyt, např. chybné umístění vedlejší věty vtažené za jiný než řídicí výraz)
- nepravé vedlejší věty
- řetězení genitivů

c) ostatní jevy

- vytýkání
- tematické posloupnosti
- volba syntaktických variant a jejich lineární uspořádání
- modelovost větné stavby (automatizované konstrukce)
- jmenné konstrukce
- dvojí negace
- oddalování členů skladebních dvojic

3.2.3 Práce o titulcích

Lingvistické texty pojednávající o titulcích patří k nejčastějším typům textu o publicistickém funkčním stylu. Titulky jsou specifikem publicistického stylu, tudíž tato četnost není náhodná. Pojednává se zde o funkcích spojených s titulky, o druzích, obsahu, umístění, o vztahu k textu atd. K textům na toto téma patří článek Bartoška (1996), Macháčkové (1985), Křístka (1973) a Srpové (1993).

V souvislosti s titulky se zdůrazňují tyto syntaktické problémy, které rozdělují na jevy, se kterými v části o titulcích pracuji a se kterými ne:

a) jevy, kterým se věnuji

- **kataforická elipsa** (v titulcích se vyskytuje častěji než anaforická elipsa a její funkce je záměrná – nutí čtenáře k dalšímu čtení)
- **typy větných struktur, nevětné struktury** (v titulcích se objevují struktury s verbem finitem i bez něj)
- **aktuální členění** (jak vypadá aktuální členění titulků a čím je tvořena především tematická část)

b) ostatní jevy

- kondenzace
- hodnotící přívlastek
- nominální konstrukce
- typy vět dle modality
- apoziopce
- tematické posloupnosti
- role verba finita
- osamocené vedlejší věty
- typy predikátorů

3.2.4 Práce o automatizaci a aktualizaci

Automatizace a aktualizace patří k charakteristickým rysům publicistického stylu a jejich projevy můžeme sledovat ve všech jazykových rovinách. Autoři prací o těchto jevech se zabývají příčinami a důsledky automatizace a aktualizace, uvádějí konkrétní příklady a snaží se poukázat na tendence a způsoby vyjadřování v žurnalistických textech včetně titulků. Jedná se o texty Chloupek (1978) a Srpové (1998).

Syntax není v této skupině lingvistické literatury zmiňována prostřednictvím výčtu typických syntaktických jevů a příkladů na ně (výjimku tvoří implicitní přívlastek, o němž se zmiňuje Chloupek). Texty o automatizaci a aktualizaci spíše vybízejí k hledání projevů obou procesů v syntaktické rovině a k uvažování nad tím, které prostředky větné skladby přispívají k automatizaci jazykového projevu a které k jeho aktualizaci.

3.2.5 Práce o persvazivní funkci

Persvazivní neboli přesvědčovací funkce je jednou ze základních funkcí publicistického stylu (viz kap. 1.2). Práce o persvazi v žurnalistice se zabývají výrazovými prostředky všech jazykových rovin, kterými se žurnalisté snaží naplnit funkci přesvědčení, získání, ovlivnění apod.¹³ Hlavsa (1995) i Jaklová (2002) ve svých

---

¹³ Jaklová (2002: 169) chápe persvazivní funkci široce a zahrnuje do ní přesvědčování, získávání, ovlivňování, vybízení, hodnocení a uvědomování.

článcích charakterizují projevy persvaze v žurnalistických textech a uvádějí konkrétní typy jazykových výrazů podílejících se na tvorbě persvazivní funkce.

Co se týče syntaktické stránky, jsou zmiňovány řečnické figury (zvl. řečnická otázka), syntaktické konstrukce s různými komunikačními funkcemi a především stavba titulků, v nichž persvazi pomáhá již samotná typografická úprava.

3.2.6 Práce o bulvárním a seriózním tisku

Bulvární a tzv. seriózní tisk tvoří dva póly české (ale i zahraniční) žurnalistické produkce, které se však v posledních několika letech výrazně sblížují, a pomalu tak stírají rozdíly jazykového i typografického ztvárnění textů.

Bulvární tisk představuje typ periodik zaměřených na společensky zajímavá, zákulisní a „šokující“ témata a je protikladem k serióznímu typu periodik. Burton (2003: 257) říká o bulvárních médiích toto: „Orientují se především na negativitu, jednoduchost, jasnost, celebrity a blízkost, a tím vytvářejí dojem, že jsou autoritou, již umí snadno a přehledně vyložit svět.“

Tématy bulvární žurnalistiky jsou především soukromí veřejně známých osobností, zajímavé a pokud možno nějakým způsobem zdramatizované události, neštěstí, násilí, katastrofické události apod. S ekonomickými zprávami či se zprávami ze zahraniční politiky se téměř nesetkáme (informace o politice jsou ve většině případů spojeny se zábavnou funkcí a jsou prezentovány jako součást zprávy o osobě politika, např. informace o setrvání Mirka Topolánka v čele ODS byla pojata jako krátká zpráva z Topolánkovy oslavy v baru).

Texty bulvární žurnalistiky nekladou na adresáty příliš velké nároky, informace podávají stručnou, jasnou a pokud možno zábavnou formou. Odaloš (2008) charakterizuje bulvár třemi vlastnostmi: akčnost, konfrontačnost a neověřenost. Jazyk bulvárních textů odpovídá požadavku nenáročnosti, stručnosti a neověřenosti. Často se v současné době hovoří o tzv. bulvarizaci seriózních médií, tedy o procesu sblížování obou typů médií a stírání zásadních rozdílů jak v oblasti jazykové a grafické stránky textů, tak i ve výběru zveřejňovaných témat.¹⁴

---

¹⁴ O bulvarizaci médií a srovnání obou typů médií viz např. Mlčoch (2002).

Lingvistické texty pojednávající o těchto typech žurnalistické tvorby zastupuje v mém přehledu text Mlčocha (2002) a slovenského autora Odaloše (2008). V obou pracích najdeme stručný pohled na celkovou charakteristiku bulvárního tisku včetně jazykové stránky. Z roviny syntaktické je v souvislosti s bulvárním tiskem zdůrazňována především stereotypnost, jednoduchost, dále modalita věty, apoziopce a vsuvky.

3.2.7 Práce o projevech nespisovnosti

O nespisovnosti v publicistickém funkčním stylu pojednává v krátkém příspěvku Minářová (1996) a ve svém článku i Hoffmannová (1996). Minářová navíc rozlišuje motivované a nemotivované užití nespisovnosti, tedy záměrné použití nespisovného výrazu (v citaci apod.) a projev neznalosti či nepozornosti.

Nespisovnost se v žurnalistických textech podle příkladů obou autorek objevuje nejčastěji v rovině morfologické, ale chyby můžeme nalézt i v ostatních jazykových rovinách včetně agramatičnosti a nepravidelnosti v rámci větné stavby. K syntaktické stránce žurnalistických textů autorky zmiňují anakoluty, kontaminaci, zeugma, chybné postavení přívlastků a některé typy eliptického přívlastku, přenášení apoziopce a dalších syntaktických rysů mluvených textů do psaných.

3.2.8 Práce o specifických syntaktických jevech v publicistickém stylu

Do této tematické oblasti patří texty věnované jednotlivým syntaktickým problémům, které nejsou primárně spojeny s publicistickým stylem, ale autoři těchto textů sledují tyto problémy právě v žurnalistických projevech. Můj výběr literatury představuje článek Uhlířové o aktuálním členění (1983) a Sticha o eliptických větách (1964).¹⁵

---

¹⁵ Hlubší analýzu těchto prací zde neuvádím, protože aktuální členění i elipsa patří k jevům, kterým se budu podrobněji věnovat v další části práce.

3.3 Shrnutí poznatků o literatuře věnující se novinové zprávě

V žurnalistické literatuře podle mého názoru najdou studenti i novináři dostatečné množství informací o tom, jak by jejich žurnalistické texty měly z hlediska jazykové formy vypadat. Lingvistická literatura navíc nabízí hlubší poznatky a také poměrně velké množství příkladů, které mohou být autorům zpráv (i autorům jiných žurnalistických útvarů) velmi užitečné.

Největší rozdíl mezi oběma typy literatur spatřuji nejspíše v tom, jakým způsobem jsou informace o jazyce zpráv adresátovi podány a jak jsou tyto informace distribuovány. V žurnalistické literatuře jde o „jazykové rady“ pro začínající, ale i „pokročilé“ novináře. V lingvistické literatuře se naopak vyskytují hlubší analýzy, jejichž cílem je poskytnout autorům žurnalistických textů určitou sebereflexi, možnost, jak zpětně nahlédnout na vlastní tvorbu a příště se vyvarovat stejných chyb.

Zatímco žurnalistická literatura se vyznačuje tím, že potřebné informace o různých tématech můžeme nalézt dokonce i v jedné jediné knize, lingvistické články a studie o publicistice nacházíme především v různých sbornících a časopisech, jejichž dostupnost je mnohdy špatná.

Společné je oběma typům literatury to, že jak lingvistická literatura, tak části žurnalistické literatury věnované jazyku jsou orientovány zejména na lexikální stránku textů.

4. TITULKY NOVINOVÝCH ZPRÁV

V této kapitole se budu věnovat syntaktické analýze novinových titulků. Zkoumaný materiál tvoří titulky zpráv, které vyšly v období ledna až dubna roku 2010 v periodikách *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta Dnes*, *Právo* a *Aha!* (viz příloha 1, v níž jsou uvedeny všechny použité titulky s uvedením zdroje a data vydání). Tento materiál je tvořen počtem 95 titulků.¹⁶ V analýze se zaměřuji na větné struktury, které jsou v mém vzorku novinových titulků zastoupeny, na výskyt kataforické elipsy a na podobu aktuálního členění titulků.

4.1 Charakteristika novinových titulků

Novinové titulky jsou rámcovou součástí psaných jazykových projevů publicistického funkčního stylu. Osvaldová (2002: 195) charakterizuje titulek jako „nadpis a u většiny tiskovin obvykle i hlavní poutač, který svým ztvárněním a umístěním zásadně ovlivňuje působení tiskoviny. Má informační, orientační i estetickou funkci.“. Podle Burnsové (2004) titulek upoutává pozornost, může u adresáta vyvolat různé emoce, neměl by být zavádějící, ale především by měl vždy naznačit, co adresát v článku nalezne.

Titulkům jako specifickému žurnalistickému jevu je ve studiu žurnalistiky i v lingvistice věnováno mnoho pozornosti. Titulky se od vlastního novinového textu liší nejen grafickou podobou. Existuje několik hledisek, podle nichž můžeme klasifikovat typy titulků, např. tvar, délka, funkce, forma, žánrová kvalita, obsah nebo umístění.

Délka titulku představuje dynamický aspekt, který podle Bartoška (1996) prošel ve druhé polovině 20. stol. významnými změnami. Bartošek uvádí, že v 60. letech byla maximální délka titulku 3 slova, zatímco ve 2. pol. 90. let (doba vydání Bartoškovy článku) převažuje délka o 4 a více slovech. Titulky, které v této práci zkoumám, mají nejčastěji 4 až 5 slov.

---

¹⁶ V rozboru novinových titulků se věnuji jen titulkům, nikoliv jiným druhům titulků (meztitulků atd.).

Co se týče formy titulků, setkáváme se v současnosti také s tzv. titulkovými komplexy (bloky). Jedná se o celek, který je tvořen hlavním titulkem, nadtitulkem a podtitulky. Srpová (1993: 87) hodnotí tento komplex takto: „Novináři se tímto seskupením snaží upoutat pozornost a vyvolat zvědavost (role hlavního titulku), ale zároveň realizovat informační funkci sdělením podrobnějších údajů (nadtitulek).“ Titulkový blok je však nasycen mnoha informacemi, a proto se může stát, že adresát ztratí o zbytek textu zájem.

Titulky lze rovněž dělit podle funkcí, které by měly plnit. Těchto funkcí je několik, ale autoři pojednávající o titulcích se v zásadě shodují na čtyřech nejdůležitějších – funkce upoutání pozornosti, diferenciacní (adresát se při čtení titulků rozhoduje, zda je pro něj zpráva důležitá, nebo ne), orientační (adresát se podle titulků orientuje v uspořádání rubriky i celých novin) a získávací (ta se od funkce upoutání pozornosti liší tím, že titulek adresáta získá k dalšímu čtení, zatímco upoutání pozornosti k dalšímu čtení vést nemusí).

Minářová (2008: 270–271) rozlišuje titulky dle žánrové příslušnosti na zpravodajské a publicistické, přičemž zpravodajské dále dělí na typ obsahující resumé textu zprávy (např. *Výkup řepky ve finále s nadtitulkem Letošní obilí vykazuje špatné parametry*) a na typ, který podává jen částečnou informaci (např. *Jsou velmi blízko dohody*), a měl by tak svou neúplností přimět adresáta k přečtení celého textu. S tím souvisí dělení titulků na resumující a částečně informující titulky podle Srpové (1998). Ta používá rozlišení titulků na konotativní, tj. titulky, které obsahují nějaký slovní paradox či hru se slovy (a tedy i více upoutávají pozornost, např. *Agresivní evangelista*), a informativní, tj. titulky sumarizující obsah zprávy, např. *Německý prezident Richard von Weizsäcker v Praze* (Srpová 1998: 86).

4.2 Syntaktické konstrukce seriálních novinových titulků

Za východisko při třídění titulků považuji to, zda titulek obsahuje verbum finitum (VF), či nikoliv. Z hlediska přítomnosti VF rozlišuji titulky, které obsahují více než jedno VF (titulky nadvětňé), a titulky s jedním VF (jednovětňé titulky). Dále pracuji s další vnitřní diferenciací těchto typů. Snažím se najít odpověď na otázku, jakými typy větných struktur jsou současné novinové titulky primárně tvořeny. Výskyt jednotlivých typů syntaktických konstrukcí ukazuje tabulka č. 1.

Typ syntaktické konstrukce	LN	HN	MF Dnes	Právo	Aha!	Celkový výskyt
NADVĚTNÉ TITULKY						
<i>Konstrukce s :</i>				1	1	2
<i>Konstrukce z 2 odděl. vět</i>	1	2	2		1	6
<i>Souvětí</i>		3	3			6
<i>Citace</i>	1		1		1	3
JEDNOVĚTNÉ TITULKY						
<i>Tit. s 1 VF</i>	10	9	4	13	10	46
<i>Konstrukce s :</i>	2	2	1			5
<i>Konstrukce z větňé a nevětňé části</i>	1		2		1	4
<i>Citace s modifik. uvoz. větou</i>	2		1			3
TITULKY BEZ VF						
<i>Tit. neobsahující VF</i>	1	1	4	3	3	12
<i>Konstrukce s :</i>	2			2	1	5
<i>Tit. z 2 nevětňých výpovědí</i>			3			3

Tabulka č. 1

4.2.1 Nadvětné titulky

Jako nadvětné titulky označuji titulky, které jsou tvořeny více než jednou větou, tedy obsahují více než jedno VF. Do této skupiny řadím:

- a) konstrukce s dvojtečkou
- b) konstrukce složené z 2 oddělených vět
- c) souvětí
- d) citace

4.2.1.1 Konstrukce s dvojtečkou

V rámci všech typů titulků jsem našla větnou strukturu, o které se zmiňuje Srpová (1993) a Balabánová (2009: 25) ji ve své bakalářské práci označuje jako textový titulek. Jedná se o konstrukce, jejichž signifikátorem je dvojtečka, ale není to citace, protože tyto konstrukce nelze převést na souvětí.

(1) *Topolánek: Já neodstoupím!* – citace

(2) *Polská tragédie: Wyrażamy współczucie!* – konstrukce s dvojtečkou

4.2.1.2 Konstrukce složené z 2 oddělených vět

Konstrukce, které jsou složeny ze dvou vět obsahujících verbum finitum a jsou odděleny interpunkčním znaménkem (nejčastěji tečka):

(3) *Je to tady! Dnes začíná zimní olympiáda*

(4) *Topolánek skončil. A vyřizoval si účty*

(5) *Obamu vedl obdiv k Evropě. Zná však její potíže?*

Jedná se o tzv. textová spojení, v nichž podle Mluvnice češtiny 3 jsou „vztahy mezi větami buď jen implicitní, nebo se vyjadřují lexikálně, nebo pomocí konektorů.“ (Daneš a kol. 1987: 444) Souvětí v pravém slova smyslu oproti tomu vyjadřují mezipropoziční vztahy explicitně pomocí konjunktí. Přítomnost konjunktí však automaticky neznamená, že se jedná o souvětí, protože v případě textových spojení plní konjunkce funkci tzv. textových konektorů. Dalším důležitým rozlišujícím kritériem je také intonační nesamostatnost vět v souvětí.

Funkcí takto zkonstruovaných titulků je zřejmě snaha přitáhnout adresátovu pozornost a stručně ho informovat o dosavadním průběhu sledovaného děje (více viz kap. 4.3.1).

4.2.1.3 *Souvětí*

V novinových titulcích se můžeme setkat též se souvětími, v analyzovaném materiálu se objevují hypotaktická i parataktická souvětí, např.

(6) *Sníh bude padat dál a hned tak nezmizí*

(7) *Pohřeb bude, až se podaří identifikovat všechna těla*

4.2.1.4 *Citace*

Dále se v titulcích často objevuje citace. Citace je přímá řeč, která podle definice „věrně reprodukuje primární výpověď/výpovědi, včetně časů a gramatických osob (...) Zpravidla je uvozena tzv. uvozovací větou.“ (Karlík a kol. 1995: 659–660). V případě titulků však konstrukce připomíná nevlastní přímou řeč, která je charakteristická absencí typického grafického vyznačení. V titulcích bývá také modifikována uvozovací věta vypuštěním predikátu (viz podkap. 4.2.2):

(8) *Jste neonacisté, končíte, řekl soud*

(9) *Byla to chyba pilota, tvrdí Rusové*

4.2.2 Jednověťé titulky

Jednověťé titulky představují skupinu zahrnující tyto typy titulků:

- a) titulky obsahující 1 VF
- b) konstrukce s dvojtečkou
- c) konstrukce složené z oddělené větné a nevětné výpovědi
- d) citace s modifikovanou uvozovací větou

4.2.2.1 Titulky obsahující 1 VF

Titulky obsahující jedno VF se v novinových titulcích vyskytují nejčastěji, proto jsem se na tento typ titulků zaměřila trochu podrobněji a rozhodla jsem se prozkoumat, jaké větné vzorce jsou pro novinové titulky nejtýpičtější.

Hlubší zkoumání jednověťých titulků jsem založila na gramatickém větném vzorci (GVV). GVV je vyjádřením základové větné struktury, která vyplývá z valenčního potenciálu slovesa v predikátové pozici. Cílem této analýzy je jasný přehled větných konstrukcí vyskytujících se v jednověťých titulcích. Z tohoto rozdělení vyplynulo, že naprostou převahu mají ve zprávách titulky s jednovalenčními predikátory a titulky s dvojvalenčními predikátory s pravou valencí objektovou. GVV nejčastějších větných struktur jsou tedy následující:

1. $N_1 - VF$ (dvojčlenné věty s vyjádřeným i nevyjádřeným subjektem)

(10) ***Olympiáda českých nadějí začala***

(11) ***Topolánek skončil***

(12) ***Volebním lídrem bude Nečas***

2. $N_1 - VF - N_4$

(13) ***Polsko chystá pohřeb století***

(14) ***Nové otřesy vyděsily Haiti***

(15) *Sopka uzavřela evropské nebe*

Při zkoumání jednovětvých titulků jsem se zaměřila také na typy predikátů, které se ve vybraných titulcích objevují. Z rozboru vyplynulo, že u seriózních titulků naprosto převažují predikáty verbální, např. *Pilot se pokoušel v husté mlze čtyřikrát přistát, Řidiče čeká „škola smyku“*. Verbonominální predikáty se v celkovém počtu 59 titulků s verbem finitem vyskytují v 6 případech, z nichž čtyřikrát šlo o spojení s predikátovým substantivem (např. *Byla to chyba pilota, tvrdí Rusové*), jedenkrát s predikátovým adjektivem (*Charles je šarmantní a vtípný*) a predikátovým adverbium (*Je to tady! Dnes začíná zimní olympiáda*).

Z hlediska složenosti predikátu se pouze dvakrát vyskytl predikát verbální složený (*Česko má zasypat sněh, Obama chce nový START podepsat v Praze*).

4.2.2.2 *Konstrukce s dvojtečkou*

Konstrukce s dvojtečkou, které zařazují k jednovětvým titulkům, jsou konstrukce s jednou částí nevětnou (tato část představuje ve většině případů prostorové ukotvení výpovědi) a s druhou částí obsahující VF (v převážné části titulků tato část následuje po dvojtečce), např.

(16) *Vancouver: Češi postupují*

(17) *Haiti: mrtvé nikdo nepočítá*

(18) *Krvavé pondělí v Rusku: útočily černé vdovy?*

4.2.2.3 *Konstrukce složené z oddělené větné a nevětné výpovědi*

Dalším typem jednovětvých titulků je titulek složený z větné a nevětné výpovědi, které jsou odděleny interpunkcí (nejčastěji je to tečka, ale objevuje se i vykřičník). Dokonce se můžeme setkat i s jednovětvým titulkem, který má dvě nevětné části (příklad 21).

(19) *Julija mlčí. Klid před bouří?*

(20) *Zázraky z Haiti. Po třech dnech rodiče vyprostili dítě*

(21) *HAITI Panika! Země se zase zatřásla*

4.2.2.4 Citace s modifikovanou uvozovací větou

Mezi citacemi výroků, zejména politiků či svědků událostí se vyskytují i citace s modifikovanou uvozovací větou. V těchto uvozovacích větách je vypuštěn predikát, který je kontextově (na základě předpokládaných všeobecných znalostí adresátů) odvoditelný:

(22) *Klaus: Rok 2010 teď nechme plavat*

(23) *Klaus: Budoucnost ať řeší sci-fi*

(24) *Obama: Česká republika, blízký přítel a spojenec*

4.2.3 Titulky bez verba finita

Do skupiny novinových titulků bez VF zařazují tyto druhy titulků:

- a) titulky neobsahující VF
- b) konstrukce s dvojtečkou
- c) titulky složené z 2 oddělených nevětných výpovědí

4.2.3.1 Titulky neobsahující VF

Macháčková (1985) ve svém článku vyděluje 2 typy titulků bez VF – nápisové a eliptické. Mezi nápisové titulky podle ní patří titulky vymezující téma článku a k eliptickým Macháčková řadí titulky, do nichž si můžeme doplnit verbum finitum, a nemají tudíž charakter pouhých nápisů.

Příklady nápisových titulků:

(25) Vše o neštěstí

(26) Doba sněhová v Česku

(27) Černý příběh posádky polského letu do Katyně

Příklady eliptických titulků:

(28) Dělnická strana zrušena

(29) Medveděv už v Praze, dnes Obama

(30) 24 hodin středem světa

4.2.3.2 Konstrukce s dvojtečkou

V novinových titulcích bez VF se také setkáváme s konstrukcí s dvojtečkou, např.

(31) Summit USA-Rusko: 8. dubna. Praha

(32) Haiti: Možná 30 až 50 tisíc mrtvých

(33) Topolánkovo odchodné: 450 000

4.2.3.3 Titulky složené z 2 oddělených nevětných výpovědí

Mezi titulky bez VF se objevují titulky obsahující dvě nevětné konstrukce oddělené interpunkcí. V příkladech se konstrukce skládá z nápisového a eliptického typu titulku, přičemž u eliptických částí se vždy jedná o otázky:

(34) Summit USA a Ruska v Praze. Důvod k radosti?

(35) Odchod po 14 letech. Co dál?

4.3 Výpovědní modifikace v novinových titulcích

V této kapitole jsem se zaměřila na elipsu jako na nejtypičtější prostředek modifikace výpovědi v analyzovaných novinových titulcích.

4.3.1 Elipsa

Macháčková (1985: 219) říká o elipse v titulcích toto:

„Zatímco obvyklá elipsa textová je většinou elipsa anaforická (tj. slovo (větný člen) již dříve v textu zmíněné se z kontextu vyrozumívá a nemusí nebo nemůže se opakovat), u titulků je situace jiná. Teprve z následujícího textu se dozvídáme, které slovo, který větný člen byl vypuštěn. Mluvíme o tzv. elipse kataforické.“

Jako příklad kataforické elipsy Macháčková uvádí např. titulek *Také patří k Národnímu divadlu*, z něhož není jasné, o kom se vlastně mluví, kdo je subjektem této výpovědi, což se adresát dozvídá až po přečtení textu zprávy (příkladem, v němž je pro změnu elidován objekt, může být dle Macháčkové titulek *Vědci varují*).

Funkcí kataforické elipsy je tedy nejspíše přitažení adresátovy pozornosti a snaha přivést ho k přečtení dalšího textu. Zde je však třeba si uvědomit, že každá zpráva, a tedy i titulek má dva modelové adresáty: jedním je adresát, který je informován o aktuálním dění, druhým je adresát neinformovaný (adresát dění nesleduje, nebo sledovat nemohl, např. z důvodu zahraniční cesty). Pro informovaného adresáta znamená přečtení dalšího textu zprávy potvrzení, či vyvrácení názoru, který si o dané události již udělal. Naopak neinformovaný adresát se chce přečtením celého textu dozvědět něco, co předtím nevěděl. Pro takového čtenáře tak bude z hlediska situačního kontextu každý titulek kataforický. Rozlišení toho, který titulek je anaforický a který kataforický, tedy není tak jednoznačné.

Dále je u eliptického vyjadřování nutné brát v úvahu i to, že adresáta upoutává především skutečnost, že něco je z výpovědi vypuštěno, zamlčeno (to se děje právě kvůli potřebě stručného vyjádření), a on se tedy chce dozvědět, co je tou zmlčenou částí. Tento fakt adresáta zaujme a také přiměje k dalšímu čtení.

Co se týče druhu elipsy podle povahy elidovaného větného členu, setkáváme se v mém vzorku novinových titulků převážně s elipsou subjektu (jde tedy o elipsu potenciálního konstantního větného členu, např. *Obama vyhrál, ale rozdělil Ameriku*), která nijak nezabraňuje pochopení textu. Sporná může být jen formulace titulku *Obamu vedl obdiv k Evropě. Zná však její potíže?*. Adresát nejspíše nebude mít problém s pochopením toho, kdo zná či nezná potíže Evropy, ale takto zformulovaná výpověď může být zavádějící.

Dále je elidován také predikát a tyto titulky označujeme podle elipsy predikátu jako eliptické, např. *Dělnická strana zrušena, ZOH ve Vancouveru zahájeny, Medveděv už v Praze, dnes Obama*.

4.4 Aktuální členění v novinových titulcích

V rámci různých pojetí a pojmenování principu aktuálního členění výpovědi (AČ), které se vyskytly od dob Mathesiových, zde pracuji s pojetím Petra Sgalla (Sgall a kol. 1980)¹⁷. Sgallovo pojetí AČ úzce souvisí s funkčně-generativním popisem (FGP) češtiny, který je využíván pro Pražský závislostní korpus (PZK). Sgallův přístup vychází z širokého kontextového zapojení výpovědi: zkoumaný prvek nemusel být v předešlém textu přímo zmíněn, ale kontextová zapojenost tohoto prvku může být dána i komunikační situací (Sgall rozšiřuje jazykový kontext o kontext situační, tudíž rozšiřuje i rejstřík prostředků, které jsou kontextově zapojeny). Kontextovou zapojenost výrazů ve výpovědi zachycují tzv. tektogramatické stromy pomocí atributu tfa (topic-focus articulation), v němž je každému uzlu (výrazu) relevantnímu pro popis AČ přiřazena určitá hodnota. Rozlišují se tři typy výrazů (reprezentovaných uzly):

1. kontextově nezapojený výraz (f)
2. kontextově zapojený výraz nekontrastivní¹⁸ (t)
3. kontextově zapojený výraz kontrastivní (c)

Výraz (f) tvoří ohnisko výpovědi, výrazy (t) a (c) tvoří jádro výpovědi.

Situační kontext, tedy rozšířený jazykový kontext, lze podle mého názoru dobře uplatnit právě při zkoumání novinových titulků, které nejsou jazykově zapojeny do předchozího textu. Titulky jsou výpověďmi, které nejsou zapojeny do předchozího jazykového kontextu. Výjimku tvoří např. titulky tzv. pokračovacích zpráv nebo titulky zapojené vzhledem k příslušné rubrice. Příruční mluvnice češtiny (Karlík a kol. 1995: 644) sice mluví o zapojení titulků do kontextu rubrik (dalo by se tedy v tomto případě mluvit o jistém jazykovém kontextu), ale ve zkoumaném vzorku jde především o zprávy z titulních stran, kde maximálním stupněm zapojenosti může být

---

¹⁷ Sgallův přístup ke členění výpovědi zpracovala v diplomové práci Rysová (2009), která však odmítá široký situační kontext a pracuje pouze s kontextem jazykovým.

¹⁸ Kontrastivní výraz je určen výběrem z nějaké množiny alternativ (kontrast), obvykle se objevuje ve výčtových pasážích, na začátku odstavců apod.

rozdělení na zprávy z domova a ze světa. O zprávách z titulních stran novin tak můžeme předpokládat jen to, že adresát periodik se aktivně zajímá o dění kolem sebe, a má tudíž alespoň minimální povědomí o aktuálních událostech. Zapojení titulků do jazykového kontextu probíhá tedy až s prvními větami vlastního textu, takže můžeme mluvit o přechodu titulků ze široce pojatého situačního kontextu k začlenění do kulis dané zprávy, tedy k začlenění do jazykového kontextu.

Zkoumání aktuálního členění novinových titulků jsem prováděla zejména z hlediska realizace AČ v titulcích vztahujícím se k jedné tematické oblasti, tzn., jak se pracuje s AČ titulků se stejnou tematikou u různých periodik.

4.4.1 AČ titulků vztahujících se k jednomu tématu

Ze všech zkoumaných titulků vztahujícím se k různým tematickým oblastem jsem vybrala ty, které jsou z hlediska aktuálního členění zajímavé.¹⁹ Například v titulku zprávy o zrušení Dělnické strany je zajímavé, že v první výpovědi má jádrová část dva vrcholy, z nichž druhý vrchol je vyjádřen až ve druhé, samostatné výpovědi.

(37) *Dělnická strana prohrála. Objeví se jinde*

Z titulků o Obamově reformě zdravotnictví jsou zajímavými titulky

(38) *Obama vyhrál, ale rozdělil Ameriku*

(39) *Obama triumfoval: reforma zdravotnictví nakonec prošla*

Titulek (38) je obdobným příkladem předchozího titulků o zrušení Dělnické strany, pokud budeme uvažovat o AČ souvětí jako celku. Ohniskem je tedy *Obama* a jádrová část má dva vrcholy. Titulek (39) je tvořen dvěma větnými celky, z nichž druhý náleží k jádru předchozí věty. Nejde však o stejný případ, protože druhá věta má vlastní ohnisko a jádro. Celá druhá výpověď je v podstatě derivací jádra výpovědi předchozí (tento typ se objevuje např. i u titulku *Julija mlčí. Klid před bouří?*).

---

¹⁹ Aktuální členění žurnalistických textů je ovlivněno jazykovou funkcí informativní a persvazivní; hovoří se o subjektivním slovosledu, který však u zpravodajských útvarů není podmíněn citově zabarveným vyjadřováním, ale především stavbou a funkcí zprávy. Více o aktuálním členění publicistických textů např. Uhlířová (1983).

U titulků o zahájení zimních olympijských her ve Vancouveru se setkáváme se syntaktickou konstrukcí, která ozvláštňuje AČ:

(40) *K olympijskému mottu "Rychleji, výše, silněji" přibylo další příslovce. Vražedněji.*

Jde o titulky s osamostatněným větným členem. Tato konstrukce aktualizuje jádrovou část výpovědi vytčením vlastního jádra mimo výpověď (osamostatněný větný člen musí být od věty oddělen graficky i zvukově).

Mimo tento příklad se v této tematické oblasti objevuje ještě titulky s vytčeným ohniskem, které je tvořeno prostorovou kulisou v podobě místního určení, pomocí dvojtečky:

(41) *Vancouver: Češi postupují*

Zprávy o zemětřesení na Haiti přinesly mj. titulky sestávající ze stejných slov, ale lišící se právě slovosledným rozmístěním:

(42) *Nové otřesy vyděsily Haiti*

(43) *Haiti vyděsily nové otřesy*

Syntaktická struktura obou titulků zůstává stejná, ale postavení *Haiti* a *nových otřesů* se mění právě z hlediska AČ. Zatímco v titulku (42) je *Haiti* umístěno jako jádro, ve druhém titulku je umístěno jako kontextově zapojená část, tedy ohnisko výpovědi. Oba titulky však použitím adjektiva *nové* aktualizují adresátův situační kontext tím, že poukazují na již existující jev (předpokládá se, že adresát ví o předchozích otřesech), tudíž může být z hlediska široce pojatého situačního kontextu (ale nejspíše i z hlediska jazykového kontextu, pokud adresát četl nějakou zprávu o předchozích otřesech) výraz *nové otřesy* považován za kontextově zapojenou informaci.

Zprávy o sněhové kalamitě v České republice jsou zastoupeny těmito titulky:

(44) *Česko zasype od zítřka sníh*

(45) *Česko zasype další sníh*

(46) *Česko má zasypat sníh*

AČ je u všech titulků stejné, ale rozdíl můžeme vidět v tom, čím je tvořena jádrová část výpovědi. V příkladu (44) se objevuje časové adverbiale, které je v příkladu (45) nahrazeno shodným atributem. Časové adverbiale zde aktivuje kontext časového období, zatímco adjektivum *další* má obdobnou roli jako adjektivum *nové* v předchozím příkladu, tj. autor předpokládá, že adresát je seznámen s již existujícím, a užitím atributu *další* je tak aktualizováno kontextové zapojení subjektu *sníh*. Ten sice stojí v pozici jádra, tudíž kontextově nezapojené informace, ale podle výše uvedeného zdůvodnění můžeme o jisté kontextové zapojenosti mluvit i v tomto případě.

V titulcích zpráv o teroristickém útoku v ruském metru nalezneme titulek v podobě souvětí

(46) *Dvě ženy zabíjely v metru, jedna vypadala na 18 let,*

jehož druhá věta představuje derivaci ohniska z věty předcházející.

Titulky zpráv o erupci islandské sopky

(47) *Sopka ochromila leteckou dopravu*

(48) *Sopka uzavřela evropské nebe*

(49) *Bouřící sopka zrušila tisíce evropských letů*

(50) *Dým ze sopky zastavil letadla*

(51) *Popel z islandské sopky ochromil letiště v části Evropy*

jsou zajímavé porovnáním utvoření ohniskové části v syntakticky stejných konstrukcích. Zatímco příklady (47) a (48) mají ohnisko tvořeno shodně substantivem *sopka*, v titulku (49) už se u něj objevuje shodný atribut a v příkladech (50) a (51) je ohnisko tvořeno dokonce výrazy ve vztahu část – celek (v příkladu (51) je navíc uveden ještě shodný atribut u substantiva *sopka*).

V titulcích je zajímavé postavení časoprostorových kulis, které se občas dostávají do jádrové části výpovědi (jejich obvyklé postavení je v ohnisku), pokud jsou z hlediska situačního kontextu předmětem pozornosti účastníků. To je případ titulků zpráv o summitu ruského a amerického prezidenta, v nichž můžeme sledovat postavení místního adverbiale *v Praze*:

(52) Obama chce nový START podepsat v Praze

(53) Obama s Medveděvem narýsují v Praze nový svět

(54) Obama a Medveděv se sejdou v Praze

V příkladech (52) a (54) je adverbiale *v Praze* umístěno v pozici kontextově nezapojené informace, tedy v pozici jádra (pro adresáta tak má být sdělně nejdůležitější, že se summit bude konat v Praze). Oproti tomu v příkladu (53) je za adverbiale posunut další výraz, tudíž se adverbiale dostává do pozice prostorové kulisy, která je kontextově zapojená (předpokládá se, že adresát má kontextově zapojeno, že se koná summit a že se koná v Praze, a nejdůležitější je tedy pro něj právě ta kontextově nezapojená informace, tedy co se na summitu bude dít).

4.5 Bulvární titulky

Typickými znaky bulvárního tisku jsou velké barevné fotografie, krátké texty a velké titulky. Právě titulky jsou v bulvárních textech podřízeny funkci co nejvíce adresáta zaujmout (a zároveň šokovat), a na titulních stranách se tak objevují velké a nápadně barevné²⁰ titulky. Titulky zpráv, které informují o aktuálním dění doma a ve světě, většinou nenajdeme na titulní straně, protože jejich obsah je pro bulvární tisk nezajímavý.

4.5.1 Syntaktické konstrukce bulvárních titulků

V mém vzorku bulvárních titulků převažují titulky s VF, zejména jednověté (*Soud zrušil dělnickou stranu!*, *Česko ochromil sopečný duch*). V jednom případě se setkáváme s jednočlennou větou (*Bude sněžit a mrznout!*), což se u vzorku seriózního tisku nestalo. Alespoň jedním příkladem jsou zastoupeny konstrukce složené ze dvou oddělených vět (*Ukaž mi ksicht! Řval našťvaně na našeho fotografa*), citace (*Celé Polsko se nyní ptá pilota: Proboha, synku, co jsi to udělal?*) a titulky bez verba finita (*Smrt v korytu!*). Téměř se nevyskytují konstrukce s dvojtečkou, jediným příkladem je titulek *Leden: Sníh, mráz a pak déšť*. Typický pro bulvární titulky je výskyt konstrukcí s vykřičníkem, který plní funkci zvolací, funkci apelu na adresáta a jeho zaujetí (titulky zpráv tak působí jako výkřiky kamelotů zpráv na ulici, které mají přitáhnout pozornost kolemjdoucích, např. *Vítězství slavil v baru!*).

Vyskytuje se tu však typický příklad tvrzení Macháčkové (1985: 220) o spojení substantiv v nominativu spojkou *a*: „Zajímavé jsou některé titulky, v nichž jsou spojkou *a* spojena substantiva v 1. p. (...) takto se vyjadřuje působení A na B, jak A ovlivňuje B (...).“²¹Jde o titulek *Minuta ticha a zavřené herny*.

---

²⁰ Zajímavé poznatky o barevnosti bulvárních titulků a její spojitosti s tematikou článku zmiňuje Kovandová (2009: s. 21) ve své diplomové práci o české bulvární publicistice.

²¹ Důležité jsou v tomto případě dle Macháčkové i hodnotící přívlastky, kterými je adresát novinářem již v titulku ovlivňován (podle Macháčkové např. titulky *Pokrytecký zákon, Barbarský čin*).

Co se týče GVV bulvárních titulků, nacházíme u nich stejné nejčastější typy jako u seriózních, tedy vzorec $N_1 - VF$ (*A zase bude padat sníh!*) a $N_1 - VF - N_4$ (*Česko ochromil sopečný duch*). Rozdíl mezi GVV titulků seriózních a bulvárních zpráv ale můžeme vidět v rejstříku GVV (ve vzorku bulvárních titulků jsem rozlišila 5 typů GVV, zatímco u seriózních šlo o 8 typů), které se v bulvárních titulcích vyskytují. Tento rejstřík různých GVV je mnohem užší, což poukazuje na jednodušší zacházení se syntaktickými konstrukcemi, které podle mého názoru souvisí s celkovým zaměřením bulvárního tisku na masové publikum, na větší výskyt modelovosti (a tedy automatizovanosti) větné stavby a možná i na nedostatek jazykové kreativity samotných autorů.

Typy predikátů u bulvárních titulků jsou zastoupeny jen predikáty verbálními; z hlediska složenosti se pouze v jednom případě objevil predikát složený (*Mohou z Prahy rozpoutat atomovou válku!*).

4.5.2 Elipsa

Ztvárnění bulvárních titulků má vést k zaujetí čtenáře, k jeho nahlédnutí do novin a samozřejmě k jejich případné koupi. Právě tato funkce je jednou ze základních u bulvárních periodik. O problematice elipsy anaforické a kataforické jsem se zmiňovala už výše (viz kap. 4.3.1) a stejně jako u seriózních titulků platí toto tvrzení i zde. Podstatný rozdíl je však v tom, že bulvární zprávy si nekladou za cíl čtenáře informovat (tedy ani nerozlišují již informovaného a neinformovaného adresáta), ale především ho „šokovat“ a zaujmout natolik, aby si výtisk zakoupil. Nevyjádření kterékoliv části výpovědi tak primárně nevyplývá přímo z potřeby stručnosti, jako je tomu ve zprávách seriózního tisku, ale spíše ze záměrného užití elipsy jako prostředku ovlivnění adresáta. Příkladem titulků s elipsou jsou titulky *Ukaž mi ksicht! Řval našťvaně na našeho fotografa, Neodstoupil* či *Mohou z Prahy rozpoutat atomovou válku!*

Je nutno dodat, že tato funkce bulvárních titulků je na titulní straně vždy podpořena velkou barevnou fotografií, která v podstatě supluje jazykové vyjádření chybějící části výpovědi. Dochází tu tak ke smíšení verbálního a neverbálního způsobu vyjádření elidovaného členu výpovědi.

4.5.3 Aktuální členění

U bulvárních titulků se z hlediska aktuálního členění můžeme oproti titulkům seriózního tisku setkat s větším množstvím atematických titulků, např.

(58) Neodstoupil

(59) Tak, a jedeme!

Dále je pro bulvární titulky typický subjektivní slovosled, protože titulky jsou často tvořeny zvolacími větami s citovým zabarvením vyjádřeným subjektivním slovosledem (zde už nejde o subjektivní slovosled ovlivněný stavbou zprávy a její funkcí):

(60) A zase bude padat sníh!

4.6 Shrnutí

Ve zkoumaném vzorku novinových titulků se nejčastěji vyskytují titulky s VF, převahu mají rozvité dvojčlenné věty. Jako další v pořadí se nejčastěji vyskytují nevětné konstrukce. Souvětí jsou ojedinělá, ale jejich výskyt je četnější než výskyt jednočlenných vět, které nacházíme většinou jen u zpráv o meteorologických jevech. Dále se v titulcích objevuje specifický typ konstrukce s dvojtečkou, konstrukce složená ze dvou výpovědí oddělených interpunkcí, konstrukce složená z větné a nevětné výpovědi, konstrukce složená ze dvou nevětných výpovědí a citace výroků. Ojediněle se v titulcích můžeme setkat s ozvláštňujícími prvky i v rovině syntaktické, např. s osamostatněným větným členem. Jde o větný člen zvukově nebo graficky oddělený od věty, jehož funkcí je především zdůrazňování, např.

*(61) K olympijskému mottu „Rychleji, výše, silněji“ přibylo další příslovce.
Vražedněji*

Anaforická elipsa části výpovědi plní v titulcích stejnou funkci jako v jiných jazykových projevech (snaha o stručnost, vyhýbání se opakování stejného slova), ale ve větší míře se tady uplatňuje elipsa kataforická, jejíž funkce je záměrná (snaha o stručnost) a týká se přitáhnutí adresátova zájmu o další přečtení či případnou koupi daného periodika.

Z hlediska aktuálního členění je ve vzorku zkoumaných bulvárních titulků nejtypičtějším jevem subjektivní slovosled vytvořený na základě expresivních vyjádření, které tvoří velkou část titulků nejen zpravodajských, ale především titulků zpráv zaměřených na společnost, život celebrit apod. U seriózních titulků je zajímavé sledovat proměny aktuálního členění u zpráv věnovaných stejné události.

Jazyková tvorba současných bulvárních titulků je podle analýzy vzorku titulků stejně jako grafické ztvárnění, umístění titulku a jeho spojení s obrazovou částí textu ovlivněna zejména funkcí upoutávací a získávací. Doklady můžeme najít nejen v rovině syntaktické (např. využití kataforické elipsy, subjektivní slovosled), ale především v rovině lexikální.

5. ANALÝZA NOVINOVÝCH ZPRÁV

V poslední kapitole bakalářské práce se věnuji charakteristice výstavby novinových zpráv a rozboru vybraných syntaktických jevů v textech těchto zpráv. Na základě studia odborné literatury jsem pro analýzu zpravodajských textů vybrala tyto (v literatuře nejčastěji zmiňované) syntaktické jevy: syntaktická kondenzace, aktuální členění výpovědi, uvolňování a modifikace větné stavby, realizace významových vztahů v souvětí a problematik koherence. Moje práce má poskytnout jen určitý náhled do oblasti syntaxe novinových zpráv, má upozornit na některé typické jevy a také na syntaktické chyby, které se ve zprávách objevují. Pracuji navíc s omezeným vzorkem textů, cílem tedy není podat reprezentativní analýzu, na jejímž základě bychom mohli hovořit o vývojových tendencích. V takovém případě by bylo třeba sledovat výsledky zkoumání v delším časovém období a podstatně rozšířit jazykový materiál.

V podkapitolách nejprve uvádím teoretické vymezení těchto jevů, v němž představuji základní pojmy a odkazuji na mluvnice, které jsou východiskem pojetí syntaktických jevů v této práci. Po teoretické části podkapitol následují výsledky zkoumání doložené konkrétními příklady.²²

---

²² U některých jevů můžeme najít vzájemné souvislosti (např. syntaktická konstrukce osamostatněného větného členu má vliv na aktuální členění výpovědi), proto se některým aspektům syntaxe věnuji napříč kapitolou.

5.1 Charakteristika výstavby novinových zpráv

Co se týče výstavby novinových zpráv, které tvoří materiál této práce, setkáváme se ve vybraných textech s několika typy kompozice. Prvním aspektem rozlišení typů kompozic je to, zda zpráva má, či nemá pokračování. To znamená, zda se na titulní straně objevuje vsunutá informace o tom, že pokračování/podrobnosti najde adresát na další uvedené straně, či nikoliv. Tento fakt ovlivňuje výstavbu počátečních výpovědí textu, který je pokračováním zprávy z titulní strany, zejména z hlediska aktuálního členění a koherence textu (viz dále). Tzv. pokračovací zprávy se od sebe liší tím, zda obsahují titulek a je-li tento titulek totožný s předchozím titulkem. Další možností pokračovacího typu výstavby je také pokračovací zpráva, která sice nemá žádný titulek, ale obsahuje perex, který přináší stručné shrnutí podstatného z titulní strany. Text pokračovací zprávy pak navazuje na tento perex.

Aspektem, který rovněž ovlivňuje výstavbu zprávy, je přítomnost výčtu na konci textu zprávy. Tento výčet může být buď sumarizující, nebo přináší dodatečné informace vztahující se k textu zprávy.

Zajímavým typem kompozice je také zpráva o tragické smrti polského prezidenta, kterou přinesla MF Dnes (12. 4. 2010). Zpráva sestává z mezititulků, na něž navazuje jedna až dvě věty zakončené odkazem na další strany, kde adresát najde podrobnější informace. Tato zpráva se tak stává sumarizujícím výčtem, který předchází vlastní zprávě.

Charakteristickým jevem týkajícím se výstavby textu jsou citace. Například zprávy o novoročním projevu, který přednesl prezident Václav Klaus 1. ledna 2010, se z hlediska výstavby textu vyznačují velkým množstvím citací. Zde je třeba připomenout, že podíl novináře na syntaktické výstavbě textu zprávy musíme vnímat ve dvou rovinách. V první rovině jde o výstavbu celé zprávy, ve druhé jde o text, který novinář sám vytváří. Zpráva jako celek totiž zahrnuje i citace výroků, se kterými novinář při tvorbě zprávy rovněž pracuje a určitým způsobem je zasazuje do vytvářeného textu. Citace slouží jako doklad tvrzení či přímého svědectví nějaké události (např. *„Řekli nám, že až bude příjíždět a odjíždět, nesmíme otvírat okna a ani se kolem nich pohybovat a mávat,“ řekla HN vrátná z katolické školy... HN 8. 4.*

2010, s. 1) a také jako prostředek návaznosti. Novinář často využívá citaci, aby mohl následně uvést další, vlastní tezi, jejímž ohniskem je právě citovaná výpověď, např.

„Jediné, co bychom jim mohli zůstat dlužni, by bylo to, kdybychom po sobě nezanechali svobodnou a prosperující společnost. Právě v tomto smyslu dělejme dnes, zítra, pozítří to nejlepší, co umíme. Co bude za sto let, nechme spisovatelům sci-fi literatury,“ řekl Klaus. Někteří straničtí lídři s ním však nesouhlasí. (novinářův text zvýrazněn, LN 2. 1. 2010, s. 1)

V případě zpráv o Klausově projevu jde nejen o citace Klause, ale také o citace jiných politiků reagujících na tento projev. Například zpráva, kterou vydaly Lidové noviny (2. 1. 2010), sestává z přímé řeči krátce okomentované autorovými uvozovacími větami. Novinářův vlastní text tak tvoří jednoduché věty uvádějící postoje ostatních politiků či politických stran, nebo parafrázující Klausův projev.

Zatímco výše zmíněné Lidové noviny citují i několik vět najednou, v MF Dnes se ve zprávě o Klausově projevu setkáváme s krátkými úryvky vloženými do novinářova textu (v textu označeny uvozovkami), např.

Když Klaus hodnotil svůj první prezidentský rok 2003, nazval jej „přiměřeně úspěšným“. Rok 2004 podle něho „z vývoje posledních let nijak výrazně nevybočil“. Rok 2005 „mezi zvlášť výjimečné patřit nebude“ a rok 2006 nenaplnil jeho očekávání. (MF Dnes 2. 1 2010, s. 2)

O tomto typu „textu z textů“ mluví Minářová (2008: 259) a uvádí, že používání přímé řeči v publicistice narůstá. To vede ke vzniku nového druhu publicistického textu, který je složen jen z přímé řeči a průvodních uvozovacích vět. Toto tvrzení se mi při analýze vzorku zpráv potvrdilo.

Z hlediska členitosti zpráv se objevují podtitulky, které jsou důležité pro kontextové zapojení začátku vlastního textu zprávy. Některé zprávy se oproti tomu liší přítomností mezititulků (to je charakteristický rys výstavby vybraných zpráv deníku Právo). Mezititulky slouží k lepší orientaci adresáta v textu zprávy a měli by navíc poskytnout adresátovi základní informaci o té části textu, kterou uvozují. V některých případech však mají mezititulky bulvární charakter, a slouží tak spíše k zaujetí adresáta než k jeho orientaci v textu (např. *Za neopravené topení do vězení Právo 6. 1. 2010, s. 8*).

Zajímavé z hlediska výstavby zpráv je také to, že zpravodajský útvar z titulní strany přechází u některých pokračovacích zpráv v útvar spíše analytického charakteru. To se v textu pokračování zpráv z titulní strany projevuje například častým výskytem řečnických otázek.

Největším kompozičním nedostatkem analyzovaných novinových zpráv je podle mého názoru výskyt dlouhých a rozvětvených souvětí, která ztěžují adresátovo čtení, a přispívají tak k možnému nepochopení textu, např.

Dodal, že na spekulace je ještě brzy, ale zdůraznil, že všichni piloti procházejí velmi přísným školením, které zajišťuje, aby nepodléhali jakémukoli vnějšímu tlaku a zachovali chladnou hlavu. (LN 12. 4. 2010, s. 1)

5.2 K významovým vztahům v souvětí

Ačkoliv žurnalistická i lingvistická literatura hovoří shodně o potřebě kratších a jednodušších celků, které vedou k lepšímu pochopení textů zpráv, v textech novinových zpráv z mého vzorku je nejčastěji používaným typem realizace propozice souvětí (např. krátká zpráva HN o prezidentských volbách na Ukrajině z 9. 2. 2010, v níž jsou z celkového počtu 4 vět v podobě souvětí 3). V ojedinělých případech je poměr jednoduchých vět a souvětí vyrovnaný (např. zpráva o návštěvě britského prince Charlese v České republice vydaná 22. 3. 2010 v LN), vzácně se vyskytuje větší počet jednoduchých vět než souvětí (např. zpráva o zemětřesení na Haiti vydaná 14. 1. 2010 v deníku MF Dnes – z počtu asi 38 větných celků se souvětí vyskytuje jen v šesti případech).

Mluvnice češtiny 3 (Daneš 1987: 443n) rozlišuje souvětí spojení parataktická a hypotaktická, v nichž se významové vztahy mezi propozicemi vyjadřují explicitně, a to spojením syndetickým, či asyndetickým. Ve vybraných novinových zprávách se vyskytují všechny tyto druhy spojení výpovědí. Mírnou převahu mají spojení hypotaktická, která však často způsobují značnou nepřehlednost a obtížnou čitelnost zpravodajských textů (o tom viz kap. 5. 1).

Co se týče druhů mezipropozičních vztahů, setkáváme se ve vybraných zprávách se všemi těmito typy (dle Mluvnice češtiny 3), zejména však se vztahem aditivním, adverzativním a také se vztahem adordinačním. Adordinace tvoří ve vybraných zprávách častý prostředek toho, jak vyjádřit přidanou informaci a vysvětlit či odůvodnit předchozí tvrzení. Adordinace se však nevyskytuje jen ve formě větné, ale tento vztah najdeme i v rámci větných členů:

Rozpustit Dělnickou stranu se vláda poprvé pokusila v listopadu 2008, krátce po útoku na Janov. (MF Dnes 18. 2. 2010, s. 1)

Hojně se ve vzorku zpráv vyskytuje zdůvodňující adordinace vyjádřená asyndeticky (*Viktor Janukovyč získal podle oficiálních údajů 48,81 procenta hlasů, o tři procenta víc než Julija Tymošenková, která se včera stáhla a navzdory očekávání se zdržela i jakýchkoli protestů.* HN 9. 2. 2010, s. 1), především pomocí dvojtečky, nebo pomlčky (*Ruskou metropolí včera šokovaly dva krvavé teroristické útoky spáchané v metru: v ranní špičce tu dvě sebevražedné atentátnice*

odpálily ve stanicích Lubjanka a Park kultury silné nálože. Právo 30. 3. 2010, s. 1).

Dvojtečka či pomlčka jsou v textech využívány častěji právě pro vyjádření zdůvodnění, vysvětlení (*Zemí, kterou sužuje hlad, choroby, převraty, korupce, násilí a přírodní katastrofy: hlavně hurikány a tropické bouře.* MF Dnes 14. 1. 2010, s. 1; *Objevily se informace o hyenismu – příklady hovoří o několikanásobném zvyšování cen například za taxislužbu...* Právo 30. 3. 2010, s. 1) či doložení (*Jean Lucardiouva z organizace Lékaři bez hranic líčila CNN před přerušením telefonického spojení, co viděla na vlastní oči: na předměstí Port-au-Prince se nemocnice „sesypala jako domeček z karet“.* Právo 14. 1. 2010, s. 1) než pro výčet (*Na kandidátce soc. dem. jsou dva bývalí olympionici: bývalý skokan na lyžích Pavel Ploc, který vede kandidátku soc. dem. v Libereckém kraji, a hokejista Jiří Šlégr, jenž je hned za Paroubkem v Ústeckém kraji.* Právo 12. 2. 2010, s. 1), nebo pro uvození přímé řeči v citacích (*Přesto krátce před devatenáctou hodinou předstupuje Topolánek s některými členy grémia před novináře a sděluje: Já neodstoupím!* LN 24. 3. 2010, s. 1²³).

Vyjádření přídatných informací pomocí adordinace konkurují v analyzovaných zprávách kromě vztahu gradace (ten je realizován spíše nadvětně, viz kap. 5.3) také přístavkové konstrukce, např.

Šéf serveru, někdejší šéfredaktor Literárních novin Jakub Patočka, se později omluvil s tím, že šlo o mystifikaci. (Právo 2. 1. 2010)

Nejčastějším typem vedlejších vět v souvětí hypotaktickém jsou ve zkoumaném vzorku textů bezpochyby vedlejší věty obsahové. Nejčastěji jde o obsahové věty spojkové, které tvoří velkou část z celkového počtu vyskytujících se souvětí. S tím souvisí nadměrný výskyt relativa *kteřý*. Ten považuji v mnoha případech za nadbytečný, zvláště v případech, kdy se relativum opakuje několikrát za sebou, např.

Podle ruského serveru GZT.ru jde v naprosté většině o muže, kteří tvrdí, že jejich cílem je bránit strategická místa, aby je neuchvátili stoupenci Tymošenkové,

---

²³ Někdy se objevuje kombinace dvojtečky i uvozovací věty předcházející a následné:

Paroubek považuje jejich požadavky za oprávněné: „Fakt, že některé sociální skupiny, jako učitelé, zdravotnický personál, lékaři či hasiči, hájí svůj sociální status, je pochopitelný a logický,“ řekl Paroubek. (MF Dnes 2. 1. 2010, s. 2).

kteří se rovněž houfují v ulicích. Dnes má v metropoli, jak včera oznámila kyjevská radnice, vyjádřit podporu Janukovyčovi na padesát tisíc lidí, **kteří** se sjíždějí z celé země. (Právo 8. 2. 2010, s. 10)

Opakování stejných relativ a konjunktí je podle mého názoru jedním z největších stylistických nedostatků zpravodajských textů.

V souvislosti s vedlejšími větami je třeba zmínit výskyt tzv. nepravých vedlejších vět vztažných a obsahových, o nichž se často mluví v lingvistické i žurnalistické literatuře jako o typickém „nešvaru“ žurnalistických textů. Mluvnice češtiny 3 (Daneš a kol. 1987: 533) rozděluje 2 druhy nepravých vedlejších vět vztažných: pseudodeterminační (pronomina *který, jenž*) a navazovací (pronominum *což* a adverbium *pročež, přičemž* apod.). O tom, zda se v současnosti nepravé vedlejší věty vztažné vyskytují ve zprávách v takové míře, abychom mohli mluvit o syntaktické vývojové tendenci, by musela svědčit hlubší analýza provedena v delším časovém období. Podle vybraného vzorku je však jejich přítomnost v textech patrná a představuje stylistickou neobratnost některých novinářů.

Příklad nepravé vedlejší věty vztažné navazovací uvozené adverbiem:

*Mlha mu přitom umožňovala vidět jen na 400 metrů, **přičemž** na bezpečné přistání by potřeboval metrů tisíc.* (MF Dnes 13. 4. 2010, s. 1)

Příklad nepravé vedlejší věty vztažné navazovací uvozené pronominem:

*Británie zavřela letiště úplně, **což** tam kvůli přírodnímu živlu nepamatují.* (MF Dnes 16. 4. 2010, s. 1)

Příklad nepravé vedlejší věty vztažné pseudodeterminační:

*Proudový motor nasává vzduch, **který** je následně stlačen kompresorem a spolu s palivem v motoru zapálen.* (LN 16. 4. 2010, s. 17)

5.3 K využití připojovacích konektorů jako prostředků textové koherence

Koherence je jedním z nejdůležitějších aspektů výstavby textu a představuje široké téma spojené s textovou syntaxí. S koherencí souvisí mj. i syntaktická kondenzace, která zvyšuje textovou koherenci těsnějším vsazením větných členů do vět (o kondenzaci viz kap. 5.6). Existuje množství prostředků, které textovou koherenci zajišťují. Patří mezi ně např. připojovací konektory, tedy spojovací prostředky mezi textovými jednotkami (Daneš 1987: 705n). Ty tvoří v analyzovaných zprávách nápadný rys textové koherence, proto se budu při zkoumání koherence zpravodajských textů věnovat právě jim.

Připojovací konektory vyjadřují tytéž významové vztahy, jaké najdeme v souvětých spojeních (vztahy aditivní, adverzativní atd.). Tyto konektory jsou realizovány především parataktickými konjunkcemi, ale jsou používány i jiné slovní druhy, např. adverbia. Od užití v souvětí se však tyto prostředky liší tím, že vyjadřují vztahy mezi rozsáhlejšími celky, nejčastěji mezi dvěma navazujícími výpověďmi.

V textech analyzovaných zpráv se nejčastěji vyskytuje vztah aditivní (konjunkce *a*, *také*, např. *Sníh komplikuje dopravu, dodávky elektriny, bortí střechy, vyvrací a láme stromy. Zima si bohužel také vybírá oběti na životech*. Právo 12. 1. 2010, s. 1), adverzativní, zejména konfrontační (konjunkce *ale*, *však*, *jenže*, *zatímco*, *naproti tomu*; *naopak*, *ovšem*, např. *Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu je i není konečné. (...) Strana se však může do třiceti dnů obrátit na Ústavní soud...* LN 18. 2. 2010, s. 2), gradační (*dokonce*, *navíc*, např. *Ukrajinská premiérka odmítla včera uznat svoji prohru na základě zveřejněných výzkumů a prvních výsledků. Její volební štáb dokonce večer oznámil, že podle jeho údajů vítězí Tymošenková*. Právo 8. 2, 2010, s. 10) a kauzální (*totiž*, *tak*, *tedy*, *proto*, např. *Dosluhující prezident Viktor Juščenko v pátek poručil vojskům ministerstva vnitra, aby hlídala budovu centrální volební komise. Velení vojsk však odmítlo rozkaz splnit. Významné objekty v Kyjevě včetně komise tak stráží na dva tisíce řadových policistů*. Právo 8. 2. 2010, s. 10).

Ve většině případů se jedná o anaforickou návaznost (tzn., že konektor vyjadřuje vztah vůči předcházející výpovědi), ale vyskytují se i tzv. kompoziční konektory, v nichž jde o kataforickou návaznost, např.

*Vrcholný okamžik by měl vypadat **takto**. V pravé poledne se ve Španělském sále rozezní fanfáry a za jejich zvuku a cvakání stovek fotoaparátů vstoupí dva nejmocnější muži planety.* (MF Dnes 8. 4. 2010, s. 1)

Kataforická návaznost je z hlediska koherence zajímavá a nemusí být realizována jen pomocí připojovacích konektorů, ale například také prostřednictvím pronominalizace:

*Pět let po oranžové revoluci, která **mu** po zfalšovaných volbách zabránila usednout na post prezidenta, se Viktor Janukovyč dočkal.* (LN 9. 2. 2010, s. 1)

V některých případech dochází k tomu, že se stejné konjunkce, z nichž jedna je použita jako připojovací konektor a druhá vyjadřuje vztah v rámci souvětí, objevují za sebou²⁴, např.

*Verzi o údajném požáru **ale** zpochybňují informace, že letoun se pouze roztříštil, **ale** nevzplál, protože už prakticky neměl palivo.* (Právo 12. 4. 2010, s. 1)

Je zajímavé, že připojovací konektory se v mém vzorku vyskytují zřídka ve zprávách o sportu (zahájení zimních olympijských her). Výjimku tvoří delší zprávy, které obsahují i krátké větné celky analytického charakteru.

---

²⁴ Toto lze označit za stylistickou neobratnost, která by mohla být odstraněna použitím jiné, adekvátní konjunkce.

5.4 K vybraným způsobům modifikací výpovědi

Modifikace výpovědi představují takové konstrukce, které nějakým způsobem obměňují a ozvláštňují základní větné struktury. Ve vybraných zprávách se můžeme nejčastěji setkat s parentezemi, elipsou a prostředky parcelace výpovědi.

5.4.1 Parenteze

Parenteze jsou podle Čechové (2000: 278):

„Části textu, které nepatří do jeho základní roviny, které byly autorem vsunuty do textu jako vedlejší informace, hodnotící poznámky apod., které přetínají syntaktickou strukturu výpovědi a do této struktury nejsou zapojeny větnými vztahy (...) Bývají vyznačeny v textu též zvukově (...) a graficky (zvláště závorkami a pomlčkami).“

Parenteze mohou mít podobu výpovědní (vsunutí výpovědi do jiné) či slovní (nevětnou, bez výpovědní funkce, např. *Tímto rozvržením se redaktorům svazku (F. Daneš, M. Grepl a Z. Hlavsa) podařilo...* Čechová 2000: 278-279). U slovních vsuvek nemusí platit vsunutí dovnitř výpovědi (slovní vsuvka může stát i na konci), ale podstatná je především asyntaktičnost takového výrazu. Čechová (2000: 278) rozlišuje ještě reliéfizaci výpovědi, kdy výpověď není vložena do jiné výpovědi, ale je odsunuta do pozadí, nenarušuje text a tvoří jeho odstupňování, např. *Toho jména užívá ve svých všeobecných dějinách Polybios, vzdělaný Řek, znalý římského prostředí, který osobně navštívil také Španělsko a jižní Francii (zemřel r. 120)*. Ve vzorku zpráv jsem se zřídka setkala i s tímto typem modifikace výpovědi, např.

Stupak a spol. patří ke konzervativnějším demokratům, kteří jsou proti potratům (potraty Amerika toleruje na základě rozsudku Nejvyššího soudu z roku 1973). LN 23. 3. 2010, s. 7

Jak uvádí ve své diplomové práci Janíková (2009), problematice parenteze nebyla dosud věnována dostatečná lingvistická pozornost. Janíková v diplomové práci charakterizuje pojetí parenteze v základní lingvistické literatuře a věnuje se

mimo jiné i výskytu parentezí ve funkčních stylech. Definuje své pojetí parenteze a pracuje především s parentezemi výpovědního charakteru.

V publicistickém funkčním stylu se podle Minářové (2008: 258–259) objevují specifické parenteze, k nimž patří ty, které vyjadřují postoje jiných komunikantů, např. *jak uvedl, jak napsal, jak připomněl, jak dodal*. Tyto parenteze se podle Minářové jeví jako prostředky aktualizací, ale vzhledem k omezenému rejstříku prostředků můžeme v žurnalistických textech pozorovat už jistou automatizovanost.

Ve své práci se oproti Janíkové věnuji především slovním parentezím, které se v analyzovaných zprávách vyskytují v závorkách, ojediněle odděleny pomlčkou. Jedná se o:

a) vysvětlivky (*...napsal na svůj blog (**internetový zápisník**) bratr Justyny Moniuszkové*. MF Dnes 13. 4. 2010, s. 1)

b) zkratky (*Podle americké geologické služby (**USGS**) bylo ohnisko...* LN 21. 1. 2010, s. 6)

c) doplnění elidovaného podmětu v přímé řeči (*„Dosáhl (**Obama**) něčeho co nikdo jiný. (...) Přijetí zákona je také historickou chybou,“ varoval senátor Lamar Alexander*. Právo 23. 3. 2010, s. 1)

d) autorský komentář (*Teprve napodruhé se – **nyňí už Fischerově** – **kabinetu** podařilo shromáždit dost průkazných argumentů*. HN 18. 2. 2010, s. 1).

Ke slovním parentezím bychom mohli zařadit i výrazy *Pokračování na straně/ Více na straně*, které jsou umístěny v závorkách v pokračovacích zprávách. Vzhledem k tomu, že se ve zprávách často objevuje přímá i nepřímá řeč, najdeme v analyzovaných zprávách i četné příklady výpovědních parentezí. Následující příklad, jímž se do zpravodajského textu dostává další promluvovalá linie, je ve vzorku zpráv velmi častý:

Jak popsaly světové agentury, jedna z žen se začala hlasitě modlit. (LN 21. 1. 2010, s. 6)

Můžeme se však setkat i s výpovědními parentezemi, které vyjadřují autorský komentář:

Po mírném oteplení – dnes **by mohly být někde až dva stupně nad nulou** – se navíc teploty vrátí znovu pod nulu. (MF Dnes 18. 1. 2010, s. 1)

5.4.2 Elipsa

Z hlediska elipsy podle druhu elidovaných členů se nejčastěji objevuje elipsa subjektu, např.

Včera to udělal předseda ODS Mirek Topolánek. V otevřeném dopise olympionikům **vyjádřil** podporu a **napsal**, že i když jim kvůli pracovním povinnostem **nemůže** fandit na místě... Právo 12. 2. 2010, s. 1)

Ojediněle se objevují i elipsy jiných větných členů, například elipsa predikátu (*Nehody se tam včera staly i dalším závodníkům, havaroval i dvojnásobný olympijský vítěz Armin Zöggeler. O den dříve také český jezdec Ondřej Hyman.* MF Dnes 13. 2. 2010, s. 1) či elipsa objektové valence (*Zemětřesení zasáhlo velmi citelně kvůli shodě nepříznivých faktorů.* LN 14. 1. 2010, s. 1).

V některých případech však jde o nevhodné užití elipsy kvůli nežádoucí dvojznačnosti, např.

Na základě těchto událostí byly změněny **pokyny** pro **posádky** letadel tak, aby **dokázaly** identifikovat závady způsobené sopečným popelem a opět nastartovat zadržnuté motory. (LN 16. 4. 2010, s. 17)

Častým druhem elipsy podle směru je elipsa anaforická, najít však můžeme i příklady elipsy kataforické. S tím souvisí i následující příklad, v němž je zajímavé, že elidovaný člen (v tomto případě subjekt) nenacházíme v následující větě, ale osamostatněný až ve třetí výpovědi, která není větotvorná (neobsahuje sloveso): *Přišly znovu včera v šest hodin ráno. Obyvatele Haiti, kteří nocovali v domech či rozvalinách, vyhnaly na volné prostranství. Další otřesy.* (MF Dnes 21. 1. 2010, s. 1)²⁵

---

²⁵ Tento příklad je zajímavý i z hlediska aktuálního členění výpovědi, proto se mu v příslušné podkapitole znovu věnuji.

5.4.3 Parcelace výpovědi

Parcelaci výpovědi představuje podle Čechové (2000: 260) osamostatněný větný člen, který si sice zachovává vlastnosti příslušného větného členu, ale je od věty oddělen graficky i zvukově, např. *Dostala dopis. Od otce.* (Čechová 2000: 278). V textech analyzovaných zpráv se vyskytuje například osamostatněný subjekt:

*V trosky se proměnila velká část města. **Kromě obytných domů také úřední budovy, ministerstva, školy, kostely a parlament.*** (LN 14. 3. 2010, s. 1)

O parcelaci ale mluví také Mluvnice češtiny 3 a to z hlediska větné podoby parcelátu (samostatná textová realizace části věty, Daneš 1987: 679).²⁶ Parcelace výpovědi prostřednictvím osamostatněných vedlejších vět (někdy i v kombinaci s osamostatněným větným členem) se ve vzorku zpráv objevují častěji než osamostatněný větný člen, např.

*Když chlapce vytáhli ven, nevypadalo to, že by kromě zaschlé krve a řezných ran na obličej měl nějaká vážnější zranění. **Byl vyděšený. Do chvíle, kdy uviděl obličej své matky a jeho oči se rozzářily.*** (LN 16. 1. 2010, s. 1)

Výskyt hypotaktické spojky, která signalizuje osamostatněnou vedlejší větu, na začátku věty je občas komplikován možným dvojím významem. Buď se jedná o počátek souvětí, a návaznost je tedy kataforická (jde o anteponovanou vedlejší větu) (*Když už zabrousil do „soukromé sféry“, mluvil obecně o solidaritě, zdraví, rodině a práci.* MF Dnes 2. 1. 2010, s. 2; *Co se stalo, si prý uvědomil až venku na ulici.* MF Dnes 30. 3. 2010, s. 1), nebo jde o anaforické užití, tedy osamostatněnou vedlejší větu (*To se stalo i sedm dní po zemětřesení, kdy je něco takového podle expertů takřka nemožné. Přesto záchranáři vyprostili po sedmidenním zavalení hned čtyři živé.* MF Dnes 21. 1. 2010, s. 7).

Mezi analyzovanými zprávami se objevil i kratší text (zpráva LN o Topolánkově odchodu z ODS z 2. 4. 2010, s 1, s celkovým počtem 16 vět), v němž se anteponovaná vedlejší věta vyskytla několikrát za sebou, dokonce první dvě věty začínají shodně

---

²⁶ S termíny reliéfizace a parcelace výpovědi se pracuje v lingvistické literatuře různě. Ve své práci se přikláním k širšímu pojetí parcelace, tedy parcelace nejen jako osamostatněného větného členu, ale parcelace jako výskytu osamostatněných vedlejších vět.

konjunkcí *když*. Žurnalistická literatura upozorňovala mimo jiné právě na takové množství anteponovaných vět jako na jev, kterému by se autoři zpráv měli raději vyhnout, a to zvláště na začátku textu zprávy.

5.5 K některým prostředkům aktuálního členění výpovědi

Pojetí aktuálního členění, z něhož ve své práci vycházím, představuje Sgallův přístup (viz kap. 4.4). Zaměřuji se zde především na takové syntaktické konstrukce, které slouží k modifikaci aktuálního členění výpovědi, např. parcelace výpovědi, vytýkací důrazový opis, samostatný větný člen. Zajímalo mě, zda autoři zpravodajských textů těchto prostředků vůbec využívají.

Z konstrukcí, které modifikují aktuální členění, se v analyzovaných novinových zprávách vyskytuje vytýkací důrazový opis, který slouží k zdůraznění ohniska výpovědi, např.

Byl to Vladimir Putin, kdo v roce 1999 spustil druhou brutální válku v Čečensku. (MF Dnes 30. 3. 2010, s. 1).

Syntaktická konstrukce *Vzhledem k* zase vytýká ohnisko výpovědi do vedlejší věty, např.

Vzhledem k tomu, že meteorologové očekávají v následujících dnech změnu proudění vzduchu na severozápadní, může mračno z Islandu dosáhnout až nad ČR. (Právo 16. 4. 2010, s. 1)

Kromě toho se ve vzorku můžeme setkat i s osamostatněnou vedlejší větou²⁷, jejíž funkcí je vytčení jádra předchozí výpovědi:

Proč Obama chtěl summit uspořádat v Praze, je jasné. Aby mohl ve svém projevu působivě navázat na projev před rokem. (MF Dnes 8. 4. 2010, s. 1)

V následujícím příkladu osamostatněného větného členu je funkcí aktualizace hypertématu a zdynamičtění začátku textu, o čemž píše Uhlířová (1983: 290–291): „Vyššího stupně zdynamičtění nejen počáteční věty, ale celého textového úseku se dosahuje (...) tím, že v několika prvních po sobě jdoucích výpovědích textu je téma (...) obsaženo pouze implicitně (je jím nevyjádřený podmět)...“:

---

²⁷ Je třeba rozlišovat kataforickou a anaforickou návaznost, viz kap. 5.4.3.

Přišly znovu včera v šest hodin ráno. Obyvatelé Haiti, kteří nocovali v domech či rozvalinách, vyhnaly na volné prostranství. Další otřesy. (MF Dnes 21. 1. 2010, s. 1)

Dále mě v analýze zajímalo, jak se pracuje s aktuálním členěním v počátečních výpovědích textu. Úvodní části textu zpráv jsou většinou kontextově zapojeny vůči titulku či podtitulku, který jim předchází. Například úvodní věta zprávy v LN představuje kontextově zapojenou informaci, protože je aktualizací ohniska uvedeného v podtitulku:

Zabývejme se dnešními problémy, a ne tím, co bude za sto let, vyzval v novoročním projevu prezident Václav Klaus (podtitulek)

PRAHA Měli bychom se víc starat o současnost a blízkou budoucnost než o to, jak bude vypadat svět za sto let a co budou dělat příští generace. Tak lze přeložit (...)
(LN 2. 1. 2010, s. 1)

Z hlediska aktuálního členění jsou zajímavé rovněž sumarizující výčty na konci zpráv (viz kap. 5.1). Tyto výčty obsahují nejdůležitější fakta ze zprávy, proto se jedná o část, která je zapojena do jazykového kontextu opakováním informací z předešlého textu.

5.6 K syntaktické kondenzaci

Syntaktická kondenzace je podle Příruční mluvnice češtiny transformací věty ve větný člen (Karlík a kol. 1995: 752–760). Vzniklé větněčlenské vyjádření je úspornější, ale je spojeno i s úbytkem dějové dynamiky původní výpovědi²⁸. Výsledek transformace nazýváme kondenzát, původní větu jako dekonzenzát. V souvislosti s kondenzací lze také hovořit o určité míře implikace (v kondenzované výpovědi jsou informace vyjádřeny implicitněji). Účelem kondenzace je zhuštění informací, které má vést k větší úspornosti vyjádření. S tímto jevem se setkáváme i v publicistickém funkčním stylu, kde napomáhá podání maximálního množství informací na minimální ploše. Při analýze zpravodajských textů mě zajímalo, jak často a v jaké podobě autoři využívají syntaktické kondenzace.

V textech zpráv z analyzovaného vzorku se nejčastěji setkáme s kondenzací substantivní, adjektivní a infinitivní, v některých textech převažuje kondenzace adverbialní. Přechodníková kondenzace se vyskytla ve vzorku jen jedinkrát:

*V ulicích přihlížely tisíce lidí, kteří vzdávali poctu **zahynuvší** hlavě státu.*
(Právo 12. 4. 2010, s. 9)

Příklady kondenzovaných výpovědí:

*Firmy **vyrabějící** letadla se také snaží **vytvořit** materiály **odolnější** vůči agresivnímu vulkanickému popílku **obsahujícímu** malé kamínky.* (LN 16. 4. 2010, s. 17)

*Islandské úřady musely z okolí **evakuovat** 700 – 800 lidí **kvůli nebezpečí** záplav **způsobených** vodou z ledovců **roztavených** činností sopky.* (tamtéž)

*Soudci připustili, že ačkoli se shodli na **nebezpečnosti** strany, o **rozpuštění** jako extrémním řešení nehlasovali **jednomyslně**.* (LN 18. 2. 2010, s. 1)

Je zajímavé, že i když se ve zkoumaných zprávách vyskytuje kondenzace velmi často, četnost hypotaktických souvětí je i přesto velká. V některých případech by bylo naopak vhodnější prostředků kondenzace využít, např.

---

²⁸ Bečka hovoří o míře dějové dynamiky jako o stupních sevřenosti výpovědi (Bečka 1973).

České ministerstvo zahraničí sdělilo včera Právu, že nemá zprávy, že by neštěstí postihlo nějaké občany ČR. (Právo 14. 1. 2010, s. 1)

V tomto případě by užití kondenzace odstranilo i trochu neobratné použití dvou stejných konjunkcí za sebou.

5.7 Shrnutí

Analýza textů novinových zpráv byla zaměřena především na to, abychom zjistili, jak autoři zpravodajských textů pracují s některými syntaktickými jevy. Tyto jevy byly vybrány na základě jejich častého zmiňování v odborné literatuře. Dále mě zajímalo, jaká je výstavba textu psaných zpráv, protože některé aspekty této výstavby ovlivňují syntaktickou stránku zpráv. Co se týče výstavby zpráv, specifikem jsou zejména tzv. pokračovací zprávy a častý výskyt citací, který podle některých odborníků vede ke vzniku nového typu zpravodajského textu složeného jen z přímé řeči a uvozovacích vět. Autoři zpráv by se měli vyvarovat především dlouhých a členitých souvětí, která adresátovi ztěžují pochopení textu i jeho samotné čtení.

S členitou a mnohdy neobratnou výstavbou souvisí již zmiňovaná souvětí hypotaktická i parataktická. Ta ve vzorku výrazně převyšují výskyt jednoduchých vět, o nichž mluví autoři žurnalistické i lingvistické literatury (zdůrazňují potřebu krátkých a jednodušších větných celků, skrze něž se může plně a jasně realizovat informativní funkce těchto textů). Mezi typy mezipropozičních vztahů v analyzovaných textech je zajímavá především adordinace nejčastěji vyjádřená asyndeticky (dvojtečkou či pomlčkou). Dvojtečka představuje ve vzorku zpravodajských textů specifický a častý jev využívaný nejen pro asyndetické vyjádření adordinace, ale také pro výčet či uvození přímé řeči. Z druhů vedlejších vět jsou nejčastější vedlejší věty obsahové spojkové. Tento fakt je ovšem často doprovázen také častým výskytem vedlejších vět nepravých.

Způsob realizace textové koherence je zvláště v delších zpravodajských textech důležitý. V analyzovaném vzorku jsou nejčastějším prostředkem textové koherence připojovací konektory. Tyto spojovací prostředky vyjadřují stejné druhy významových vztahů jako v souvětí, nejčastěji je to vztah aditivní, adverzativní, gradační a kauzální.

Z hlediska modifikace výpovědi se ve vzorku vyskytují převážně slovní parenteze, časté jsou i výpovědní parenteze, ale těm se v této práci nevěnuji. Dále se objevuje elipsa (zejména subjektu) a parcelované výpovědi.

V tématu aktuálního členění výpovědi mě zajímalo především to, jestli autoři zpravodajských textů používají syntaktické konstrukce modifikující AČ. Z rozboru vyplynulo, že se objevuje vytykáací důrazový opis, osamostatněná vedlejší věta a

konstrukce *Vzhledem k*. Pro zkoumání AČ se ukázaly jako zajímavé i zprávy se sumarizujícím výčtem na konci textu. Tento výčet je zapojený do jazykového kontextu, protože opakuje informace z předchozího textu.

Syntaktické kondenzace autoři zpráv využívají ve velké míře. Důvodem je potřeba úsporného vyjadřování. V některých případech má však použití kondenzovaných výpovědí za následek obtížnější čtení a pochopení textu. V jiných případech by naopak bylo užití kondenzace vhodnější než vysoká frekvence vedlejších vět. Kromě jediného případu se ve vzorku nevyskytuje kondenzace přechodníková, častá je především kondenzace substantivní, adjektivní a infinitivní.

Jak jsem již uvedla, syntaktické jevy pro analýzu zpravodajských textů jsem vybrala kvůli jejich častému výskytu v odborné literatuře. Žurnalistická a lingvistická literatura však v rámci oddílů o jazyce zpráv zmiňuje i další syntaktické jevy, v nichž se často chybuje a kterým by se autoři měli vyhnout. Pokud porovnáám chybné syntaktické jevy zmiňované v odborné literatuře a jevy, kterým jsem se v analýze zpráv věnovala, nejčastěji se vyskytují tyto další jevy, jimž jsem pozornost primárně nevěnovala, ale považuji za důležité je zmínit:

- a) genitivní řetězce (*nově budovaný národní fotbalový stadion* HN 13. 4. 2010, s. 8)
- b) dlouhé, neobratné konstrukce (viz příklad v kap. 5.1)
- c) začátky vět se spojkami *ale, a, když* (*Když rtuť teploměru padla k minus 47 stupňům, skončila asi stovka žen a dětí v okolních nemocnicích a sanatoriích.* Právo 6. 1. 2010, s. 8)
- d) špatná interpunkce (*Páteční příděl sněhu, změněný následujícími lijáky a nočním mrazem v pevnou překážku překvapil včera ráno nejednoho obyvatele Břeclavska.* Právo 12. 1. 2010, s. 2)

Dále se ojediněle vyskytla špatná kongruence (*Při něm vysvětloval výroky na loňské prvomájové demonstraci v Brně, v kterém napadal přistěhovance.* LN 18. 2. 2010, s. 2), anakolut (*Při vlastních hrách je každá akreditovaná osoba - sportovci a členové doprovodu - pojištění od organizačního výboru,*“ popsal situaci pro HN mluvčí ČOV Alexandr Kliment. HN 15. 2. 2010, s. 12), falešná skladební dvojice (*V pražském Břevnově zemřel nejspíše na podchlazení v neděli asi padesátiletý*

bezdomovec. Právo 12. 1. 2010, s. 1) či špatný slovosled (A hlavu pomalu zdvihající opozice a ochránci lidských práv čekají... LN 30. 3. 2010, s. 1).

Z porovnání frekvence výskytu syntaktických chyb a nevhodných syntaktických konstrukcí v jednotlivých denících vyplývá, že nejvíce nedostatků se vyskytlo v deníku Právo.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem si v úvodu stanovila dvojí cíl: porovnat zpracování témat vztahujících se k jazykové stránce (a zejména k syntaktické stránce) tištěných novinových zpráv v žurnalistické a lingvistické literatuře a analyzovat vybrané syntaktické jevy v textech těchto zpráv.

Pokud jde o porovnání obou typů odborných textů, základní rozdíl jsem našla ve způsobu podání informací o jazyce zpráv (žurnalistická literatura poskytuje rady, jak napsat žurnalistický text a čemu se vyhnout, zatímco lingvistická analyzuje již hotové texty a upozorňuje na jejich chyby a nedostatky) a ve způsobu distribuce těchto informací (žurnalistická literatura poskytuje větší množství informací v samostatných publikacích, zatímco lingvistické texty o jazyce zpráv jsou roztroušeny do mnoha sborníků a časopisů).

Rovněž jsem se podrobněji věnovala rozdělení témat, kterým se lingvistická literatura věnuje. Důraz jsem vzhledem k tématu práce kladla na informace o syntaktických rysech novinových zpráv. Ze studia odborné literatury vyplynulo několik nejčastěji zmiňovaných syntaktických jevů (syntaktická kondenzace, aktuální členění výpovědi, koherence textu, elipsa, parenteze a další prostředky modifikující výpověď). Těmto jevům, či spíše některým jejich částem, jsem se věnovala v posledních dvou kapitolách práce. Na uvedených příkladech jsem pak dokládala výsledky rozboru vybraných zpráv. Nebylo však mým záměrem na základě těchto výsledků zobecňovat svá tvrzení na rovině vývojových tendencí v syntaxi novinových zpráv. Tyto výsledky mají poskytnout jen náhled do problematiky několika vybraných jevů větné stavby novinových zpráv.

Co se týče titulků novinových zpráv, ze vzorku 95 titulků seriózních i bulvárních zpráv vyplynulo několik závěrů: v analyzovaných titulcích převažují titulky obsahující verbum finitum; uplatňuje se elipsa anaforická, ale i kataforická, jejíž užití je záměrné a má především u bulvárních titulků přitáhnout adresátovu pozornost; aktuální členění u bulvárních titulků podléhá zejména jejich funkci a u seriózních titulků můžeme sledovat především vytýkání ohniska či jádra výpovědi.

Samotné texty analyzovaných novinových zpráv představují celky s různými typy výstavby. Základním rozlišujícím prvkem je to, zda zpráva je, či není tzv.

pokračovací. Od tohoto faktu se odvíjí podoba dalších syntaktických jevů, např. aktuálního členění (začátky pokračovacích zpráv jsou kontextově zapojeny).

Z hlediska větných celků, které tvoří texty vybraných zpráv, převažují souvětí nad jednoduchými větami. V těchto souvětích se realizují všechny typy souřadících významových vztahů, ale častěji se setkáme zejména s aditivním a adverzativním vztahem. Pokud jde o druhy vedlejších vět, naprostou převahu mají obsahové věty vedlejší. S jejich častým výskytem však souvisí i větší výskyt nepravých vět vedlejších.

Připojovací konektory jsou jedním z témat rozsáhlé oblasti textové koherence. Jejich výskyt se mi však při analýze vybraných zpráv jevil jako výrazný, proto jsem se těmto koherenčním prostředkům věnovala trochu podrobněji. Ze zkoumání vyplynulo, že se nejčastěji jedná o prostředky vyjadřující aditivní, adverzativní, gradační a kauzální vztah.

Parenthese byly pro můj vzorek novinových zpráv typické, tudíž jsem se věnovala i tomuto syntaktickému jevu. Podrobněji jsem se však zaměřila jen na parenthese slovní. Slovní parenthese jsou v analyzovaných textech zastoupeny v podobě vysvětlivek, zkratk, doplnění elidovaného subjektu v přímé řeči či v podobě autorského komentáře. U elipsy jsem sledovala výskyt anaforické a kataforické elipsy a rovněž výskyt nejasných užití elipsy. Z hlediska parcelace výpovědi se objevují především osamostatněné vedlejší věty.

Co se týče aktuálního členění výpovědi v daném vzorku zpráv, zaměřila jsem se na výskyt modifikačních konstrukcí, na počáteční výpovědi textů zpráv a také na aktuální členění výpovědi u zpráv obsahujících sumarizující výčet.

Syntaktická kondenzace se i přes to, že texty analyzovaných zpráv obsahovaly převážně souvětí, vyskytovala velmi často. Mým záměrem zde bylo uvést nejčastější typy kondenzačních prostředků a prostřednictvím autentických příkladů představit výpovědi kondenzované i výpovědi, u nichž by naopak bylo užití kondenzace vhodnější.

Analýza syntaktických jevů vybraných dle odborné literatury měla přinést odpověď na otázku, jak novináři zacházejí s těmito syntaktickými prostředky při tvorbě zpravodajských textů. Z výsledků vyplývá několik závěrů: autoři zkoumaných textů většinou užívají příliš členitých větných celků (to vede mnohdy k nejasnostem a obtížné recepci textu), málo se objevují odchylky od větné stavby, o nichž odborná

literatura hovoří poměrně často, častější jsou naopak neobratné konstrukce a zejména opakování nejen konjunkcí, relativ a dalších výrazů, nýbrž i jednotlivých syntaktických konstrukcí. Prostředky, které jsem během analýzy považovala na začátku textu zprávy za aktualizací, se na konci textu zprávy ukázaly být někdy spíše automatizované, neboť se v jednom textu vyskytly hned několikrát (např. nadměrné užívání dvojtečky nebo pomlčky).

Ve zkoumaných textech považuji za nejhorší pochybení výskyt členitých a mnohdy nepřehledných souvětí, nevhodných elips, rozvitých apozic, nadměrné hromadění kondenzačních prostředků v jednom větném celku, ale i neužití kondenzace, jež má často za následek právě vysoký počet vět vedlejších. Příznačným rysem je často též sklon k hovorovému (a někdy až k bulvárnímu) stylu vyjadřování, který se týká nejen syntaktické, ale i dalších jazykových rovin zpravodajských textů. Autorům textů zpráv bych vytkla především užívání expresivního lexika, snahu o aktualizované vyjadřování prostřednictvím nevhodných výrazů či stylistickou nevariantnost.

Současný jazyk žurnalistických textů je ovlivněn mnoha faktory, které vyžadují hlubší zkoumání, a většina odborných textů, s nimiž jsem se během přípravy této práce setkala, je zaměřena na poměrně úzký okruh témat souvisejících s podobou jazyka zpráv. V současné době můžeme sledovat například nárůst odborného zájmu o problematiku reklamy či mluvené publicistiky. Tištěným novinovým zprávám konkuruje zpravodajství internetové, které má svá specifika, jimž se soudobá odborná literatura také věnuje. Podle mého názoru je však syntaktická stránka zpravodajských i dalších žurnalistických textů v odborné literatuře trochu opomíjena (či spíše omezena na určité tematické oblasti jako jsou titulky nebo bulvární tisk). Literatura, která se syntaxí zpráv zabývala trochu podrobněji, vyšla již před mnoha lety (viz např. Bečka 1973, Svobodová 1986). Ačkoliv dnes existuje množství příspěvků k dílčím syntaktickým tématům, zevrubnější pohled na syntax zpravodajských textů (například na celkovou syntaktickou výstavbu textů zpráv nebo na výskyt změn v syntaxi zpráv za posledních deset či patnáct let) bychom hledali poměrně těžce. Myslím si, že by poznatky o syntaxi v žurnalistice získané právě ze starší odborné literatury měly být podrobeny přezkoumání tak, aby přinesly závěry vztahující se k syntaxi zpravodajských textů 21. století.

Ve své bakalářské práci jsem chtěla nabídnout přehled způsobu zpracování těch částí odborné literatury, které jsou věnovány jazykové, zejména syntaktické stránce žurnalistických textů. Rovněž bylo mým cílem poskytnout na základě vybraného jazykového materiálů charakteristiku některých syntaktických jevů. Závěry plynoucí ze srovnání zpracování odborné literatury a z analýzy tohoto vybraného vzorku zpravodajských textů snad v budoucnu poskytnou výchozí materiál pro možný další výzkum syntaxe psaných novinových zpráv.

SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

Prameny:

Aha!

Hospodářské noviny

Lidové noviny

Mladá fronta Dnes

Právo

Sekundární literatura:

BALABÁNOVÁ, J. (2009): *Novinové titulky z hlediska syntaktického*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.

BARTOŠEK, J. (1994): Jazyk psaného a mluveného zpravodajství v českých hromadných sdělovacích prostředcích, in *Stylistyczne konfrontacje*. Gajda, S. – Balowski, M. (Eds.). Opole: Uniwersytet Opolski, s. 87–94.

BARTOŠEK, J. (1997): Jazyk žurnalistiky, in Daneš, F.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 42–67.

BARTOŠEK, J. (1996): Novinové titulky, in *Jazyk a jeho užívání*. I. Nebeská – A. Macurová (eds.). Praha: FF UK, s. 251–264.

BARTOŠEK, J. (2002): Tlak profese – specifický faktor ovlivňující jazyk žurnalistiky. *NŘ 85*, s. 68–78.

BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia.

BEČKA, J. V. (1973): *Jazyk a styl novin*. Praha: Novinář.

BEČKA, J. V. (1948): *Úvod do české stylistiky*. Praha: R. Mikuta.

BURNS, L. S. (2004): *Žurnalistika. Praktická příručka pro novináře*. Praha: Portál.

BURTON, G. – JIRÁK, J. (2003): *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal.

ČECHOVÁ, M. a kol. (2008): *Současná stylistika*. Praha: NLN.

ČECHOVÁ, M. (2000): *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV.

DANEŠ, F. a kol. (1987): *Mluvnice češtiny 3*. Praha: Academia.

HAVRÁNEK, B. (1932): Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura. B. Havránek – M. Wiengart (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, s. 32–84.

- HLAVSA, Z. (1995): K persvazivním prostředkům české publicistiky, in *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. J Jančáková - M. Komárek - O. Uličný (eds.). Praha: UK, s. 149–154.
- HLAVSA, Z. (1986): Postavení a charakter jazyka hromadných sdělovacích prostředků, in *Přednášky z 28. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha: Filozofická fakulta UK, s. 53–63.
- HOFFMANNOVÁ, J. (1996): Mluvenost, nespisovnost a psaný text (v publicistice), in *Spisovnost a nespisovnost dnes*. R. Šrámek (ed.). Brno: PF MU v Brně, s. 195–200.
- CHLOUPEK, J. (1978): Dialektika stálého a proměnného v publicistickém stylu. *SaS* 39, s. 317–320.
- CHLOUPEK, J. (1987): O stylu publicistickém. *Slavica Pragensia* 26. *Problémy stylistiky*, s. 95–99.
- CHLOUPEK, J. (1978): Publicistický styl jako pole jazykového vývoje, in *Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů*. Praha: Academia, s. 35–41.
- JAKLOVÁ, A. (2002): Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *NŘ* 85, s. 169–176.
- JANÍKOVÁ, L. (2009): *Parenteze z hlediska stylového*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- KARLÍK, P. a kol. (1995): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN.
- KOVANDOVÁ, K. (2009): Jazyk a styl české bulvární publicistiky. Brno: MU v Brně.
- KŘÍSTEK, V. (1973): Současné novinové titulky. *NŘ* 56, s. 229–237.
- KUČERA, K. (1986): Lexikální a syntaktické zvláštnosti českých současných publicistických projevů, in *Přednášky z 28. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha: UK, s. 64–71.
- MACHÁČKOVÁ, E. (1985): K sémanticko-syntaktické výstavbě novinových titulků. *SaS* 46, s. 215–224.
- MINÁŘOVÁ, E. (2008): Informativní a persvazivní funkce jako konstituující faktor projevu. Funkční styl publicistický, in Čechová, M. a kol.: *Současná stylistika*. Praha: NLN, s. 244–283.
- MINÁŘOVÁ, E. (1996): Nespisovnost na stránkách denního tisku, in *Spisovnost a nespisovnost dnes*. R. Šrámek (ed.). Brno: PF MU v Brně, s. 201–203.
- MLČOCH, M. (2002): Několik poznámek k nejazykovým a jazykovým prostředkům v současném bulvárním a tzv. seriózním tisku. *NŘ* 85, s. 235–243.

- ODALOŠ, P. (2008): O jazyku bulváru, in *Média a text II*. Rusnák, M. – Bočák, J. (eds.). Prešov: Prešovská univerzita, s. 128–132.
- OSVALDOVÁ, B. (2002): *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. Praha: Libri.
- REIFOVÁ, I. a kol. (2004): *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál.
- RUB-MOHL, S. – BAKIČOVÁ, H. (2005): *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*, Praha: Grada.
- RYSOVÁ, K. (2009): *Vliv valence predikátového slovesa na slovosledné uspořádání adverbialíí*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- SGALL, P. – HAJIČOVÁ, E. – BURÁŇOVÁ, E. (1980): *Aktuální členění věty v češtině*. Praha: Academia.
- SRPOVÁ, H. (1993): Funkční a jazyková analýza novinových titulků, in *Slovanské studie. Sborník prací FF OU*, č. 1, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 85–91.
- SRPOVÁ, H. (1998): *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: FF Ostravské univerzity v Ostravě.
- STICH, A. (1964): Neúplné (eliptické) věty v publicistických projevech. *NŘ* 47, s. 9–14.
- STICH, A. (1974a): Problematika publicistického funkčního stylu a jeho konfrontačního studia v rámci slovanských jazyků, in *Stylistické studie I*. F. Havlová – A. Stich (eds.). Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, s. 33–54.
- STICH, A. (1974b): K textové výstavbě publicistických projevů, in *Stylistické studie I*. F. Havlová – A. Stich (eds.). Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, s. 55–94.
- SVOBODOVÁ, I. (1986): Skladebné změny v publicistice let 1905–1984, *NŘ* 69, s. 13–25.
- ŠEBESTA, K. (2001): Jazyk zpráv, in *Zpravodajství v médiích*. B. Osvaldová (ed.). Praha: Karolinum, s. 108–126.
- TRAMPOTA, T. – VOJTĚCHOVSKÁ, M. (2006): *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006.
- UHLÍŘOVÁ, L. (1983): Aktuální členění a styl jazykových projevů (na materiále z publicistických textů). *SaS* 44, s. 284–294.
- VERNER, P. (2010): *Zpravodajství a publicistika*, Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 77

Příloha 2 80

Příloha 1

SEZNAM POUŽITÝCH TITULKŮ (dle zdroje a data vydání):

Deník Aha!

- Leden: Sníh, mráz a pak déšť 2. 1. 2010
- Bude sněžit a mrznout! 6. 1. 2010
- Statisíce obětí! 14. 1. 2010
- A zase bude padat sníh! 30. 1. 2010
- Tak, a jedeme! 13. 2. 2010
- Smrt v korytu! 13. 2. 2010
- Soud zrušil Dělnickou stranu! 18. 2. 2010
- Přivalí" princ Charles 22. 3. 2010
- NEODSTOUPIL 24. 3. 2010
- Vítězství slavil v baru! 25. 3. 2010
- Masakr v moskevském metru Vzduchem létaly ruce a nohy! 30. 3. 2010
- Ukaž mi ksicht! Řval našťvaně na našeho fotografa 2. 4. 2010
- Mohou z Prahy rozpoutat atomovou válku! 8. 4. 2010
- Celé Polsko se nyní ptá pilota: Proboha, synku, co jsi to udělal? 12. 4. 2010
- Minuta ticha a zavřené herny 13. 4. 2010
- Kvůli sopce se ruší lety do Česka! 16. 4. 2010
- Česko ochromil sopečný duch 17. 4. 2010

Deník Hospodářské noviny

- Česko zasype od zítřka sníh (5. 1. 2010)
- Zemětřesení zabilo na Haiti přes sto tisíc lidí (14. 1. 2010)
- Haiti volá znovu o pomoc (21. 1. 2010)
- Mráz udeřil naplno. Česko zasype další sníh (28. 1. 2010)
- Potvrzeno: Janukovyč těsně zvítězil (9. 2. 2010)
- K olympijskému mottu "Rychleji, výše, silněji" přibylo další příslovce. Vražedněji (15. 2. 2010)
- Extremisté půjdou do voleb i přes zákaz (18. 2. 2010)
- Princ Charles se poklonil hrdinům heydrichiády (22. 3. 2010)
- Obama vyhrál, ale rozdělil Ameriku (23. 3. 2010)
- Obama chce nový START podepsat v Praze (24. 3. 2010)
- Teror v ruském metru (30. 3. 2010)
- ODS se bojí, co Topolánek při odchodu řekne (1. 4. 2010)
- Topolánek skončil. A vyřizoval si účty (2. 4. 2010)
- Obama s Medveděvem narýsují v Praze nový svět (8. 4. 2010)
- Pohřeb bude, až se podaří identifikovat všechna těla (13. 4. 2010)
- Polská tragédie: Vyražamy współczucie! (12. 4. 2010)
- Bouřící sopka zrušila tisíce evropských letů (16. 4. 2010)

Deník Lidové noviny

- Klaus: Budoucnost ať řeší sci-fi (2. 1. 2010)

- Česko má zasypat sníh (5. 1. 2010)
- Doba sněhová v Česku (11. 1. 2010)
- Haiti: mrtvé nikdo nepočítá (14. 1. 2010)
- Zázraky z Haiti. Po třech dnech rodiče vyprostili dítě (16. 1. 2010)
- Haitfany znovu vystrašily silné otřesy (21. 1. 2010)
- Ukrajina má "ruského" prezidenta Janukovyče (9. 2. 2010)
- Olympiáda českých nadějí začala (13. 2. 2010)
- Dělnická strana prohrála. Objeví se jinde (18. 2. 2010)
- Charles je šarmantní a vtipný (22. 3. 2010)
- Několik států unie požene Obamovu reformu k soudu (23. 3. 2010)
- Topolánek: Já neodstoupím! (24. 3. 2010)
- Summit USA-Rusko: 8. dubna. Praha (25. 3. 2010)
- Obama: Česká republika, blízký přítel a spojenec (27. 3. 2010)
- Krvavé pondělí v Rusku: útočily černé vdovy? (30. 3. 2010)
- Topolánkovo odchodné: 450 000 (2. 4. 2010)
- Atomový supersummit začíná (8. 4. 2010)
- Byla to chyba pilota, tvrdí Rusové (12. 4. 2010)
- Polsko chystá pohřeb století (13. 4. 2010)
- Dým ze sopky zastavil letadla (16. 4. 2010)
- Sopka uzavřela evropské nebe (16. 4. 2010)

Deník Mladá fronta Dnes

- Klaus: Rok 2100 teď nechme plavat (2. 1. 2010)
- Řidiče čeká "škola smyku"(5. 1. 2010)
- 16.53 okamžik zkázy (14. 1. 2010)
- Sníh bude padat dál a hned tak nezmizí (18. 1. 2010)
- HAITI Panika! Země se zase zatřásla (21. 1. 2010)
- Nové otřesy vyděsily Haiti (21. 1. 2010)
- Julija mlčí. Klid před bouří? (9. 2. 2010)
- Je to tady! Dnes začíná zimní olympiáda (12. 2. 2010)
- Vancouver: Češi postupují (13. 2. 2010)
- Jste neonacisté, končíte, řekl soud (18. 2. 2010)
- Klaus při večeři připomněl britskému princovi Mnichov (22. 3. 2010)
- Obamu vedl obdiv k Evropě. Zná však její potíže? (23. 3. 2010)
- OBAMA První velké vítězství (23. 3. 2010)
- Dvě ženy zabíjely v metru, jedna vypadala na 18 let (30. 3. 2010)
- Odchod po 14 letech. Co dál? (2. 4. 2010)
- Summit USA a Ruska v Praze. Důvod k radosti? (6. 4. 2010)
- 24 hodin středem světa (8. 4. 2010)
- Vše o neštěstí (12. 4. 2010)
- Černý příběh posádky polského letu do Katyně (13. 4. 2010)
- Nelétá se, islandská sopka vypouští popel nad Evropu (16. 4. 2010)
- Sopka ochromila leteckou dopravu (16. 4. 2010)

Deník Právo

- Klaus chce od voleb silnou a odvážnou vládu (2. 1. 2010)
- Mrazivé počasí a sníh zasáhly život v Evropě (6. 1. 2010)

- Sníh vystřídají tuhé mrazy (12. 1. 2010)
- Haiti: Možná 30 až 50 tisíc mrtvých (14. 1. 2010)
- Haiti hrozí epidemie z mrtvých těl (15. 1. 2010)
- Haiti vyděsily nové otřesy (21. 1. 2010)
- Ukrajinským prezidentem bude Janukovyč (8. 2. 2010)
- Politici líčí v kampani na olympioniky (12. 2. 2010)
- ZOH ve Vancouveru zahájeny (13. 2. 2010)
- Dělnická strana zrušena (18. 2. 2010)
- Obama triumfoval: reforma zdravotnictví nakonec prošla (23. 3. 2010)
- Obama a Medvěděv se sejdou v Praze (25. 3. 2010)
- Volebním lídrem ODS bude Nečas (26. 3. 2010)
- Moskva: sebevražedný masakr (30. 3. 2010)
- Topolánek nechal ODS Nečasovi (2. 4. 2010)
- Medvěděv už v Praze, dnes Obama (8. 4. 2010)
- Pilot se pokoušel v husté mlze čtyřikrát přistát (12. 4. 2010)
- Zdrčené Polsko oplakává prezidenta (12. 4. 2010)
- Popel z islandské sopky ochromil letiště v části Evropy (16. 4. 2010)

Příloha 2

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

ADAM, R. (2002): ...hledal Smrž vhodný příměr aneb Jak české deníky uvozují přímou řeč, *Čeština doma a ve světě* 10 (zde i další články), s. 14n.

BARTOŠEK, J. (2001): Ke sbližování jazyka beletrie a žurnalistiky, in *Jezyk i literatura czeska u schyłku XX. wieku. Český jazyk a literatura na sklonku XX. století*. Walbrych – Ostrava, s. 23–36.

BINAR, L. (2001): Současný stav zkoumání publicistického funkčního stylu, in *Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. D 1*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, s. 164–171.

HLAVSA, Z. (1964): K obraznému vyjadřování v našich novinách, *NŘ* 47, s. 248–249.

JAKLOVÁ, A. (2000): Humor v české žurnalistice, in *Stylistyka* IX, s. 167–179.

JUNKOVÁ, B. (2010): Jazyková dynamika současné publicistiky. Praha: ARSCI. (zde další bibliografie)

KARHANOVÁ, K. (1999): Funkce mezitextového navazování v novinách, *SaS* 60, s. 19–36.

KRAUS, J. (2008): *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum.

Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích. (2005). Ostrava: FF Ostravské univerzity.

MINÁŘOVÁ, E. (1991): Výstavba publicistického textu, in *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada jazyková a literární č. 25*. Brno: Masarykova univerzita, 1991, s. 59–66.

Od informace k reklamě. (2007). Ostrava: Ostravská univerzita.

SHATURA, A. A. (1999): Titulky v psané publicistice, *NŘ* 82, s. 79–86.

STICH, A. (1965): Novinářský jazyk a publicistický styl v letech 1945–63. *NŘ* 48, s. 144–152.

VALDROVÁ, J. (2001): Novinové titulky z hlediska genderu, *NŘ* 84, s. 90–96.

VESELKA, M. (2000): *Novinové titulky současného denního tisku*. Diplomová práce PF MU Brno.

